

Skogsstyrelsens arbete med effektmålet Mer varierat skogsbruk – en effektutvärdering

© Skogsstyrelsen 2025

Dnr 2024/1116

Projektledare/redaktör
Karin Östberg

Projektgrupp/författare
Peter Blombäck
Maria Högvall Nordin
Fredrik Silfwerbrand

Omslag
Jessica (Bengtsson) Johansson

Skogsstyrelsens rapporter publiceras som pdf-filer på vår webbplats: www.skogsstyrelsen.se.
Här kan även tidigare publicerade rapporter, liksom böcker och övriga trycksaker laddas ner eller beställas.

Innehåll

Förord	6
Definitioner och begrepp	7
Sammanfattning	9
1 Inledning, bakgrund, avgränsningar	12
1.1 Bakgrund	12
1.2 Utgångsläge	12
1.2.1 Verksamhetsstrategins långsiktiga mål Mer varierat skogsbruk	12
1.2.2 Återrapportering av Skogsstyrelsens verksamhet	13
1.3 Utvärderingens mål	13
1.3.1 Utvärderingens effektmål	13
1.3.2 Utvärderingens projektmål	13
1.4 Anpassningar, avgränsningar och beaktanden	14
2 Utvärderingsmodell (projektmål 1)	16
2.1 Utvärderingsmodell	16
2.2 Bortfallsanalys	17
3 Verksamhetsplanernas bidrag till verksamhetsstrategin och effektmålet – Projektmål 2	18
3.1 Om Skogsstyrelsens målstyrning	18
3.1.1 Varierat skogsbruk i Skogsstyrelsens målstyrning och VP anvisningar 2019 – 2023	19
3.1.2 Uppföljningar av effektmålet Mer varierat Skogsbruk	20
3.1.3 Slutsatser om uppföljningar 2019 – 2023	23
4 Ekonomiska stöds bidrag till effektmålet – Projektmål 3	25
4.1 Ekonomiska stöd som kan antas bidra till effektmålet Mer varierat skogsbruk	25
4.2 Uppföljning av ekonomiska stödets bidrag till måluppfyllelse för effektmålet Mer varierat skogsbruk	27
4.2.1 Uppföljning i ÅR 2019–2023	27
4.2.2 Översyn av Skogsstyrelsens ekonomiska stöd	29
4.3 Utvärderingens analys och slutsatser utifrån uppföljning av ekonomiska stöd	30
5 Effekter av Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt – Projektmål 4	33
5.1 Om Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt	33

5.2	Resultat av utförda utvärderingar, utredningar och slutrapporter med koppling till hyggesfritt skogsbruk	34
5.2.1	Effektutvärdering av Skogsstyrelsens arbete för att öka arealen skogsmark som brukas med hyggesfria metoder	34
5.2.2	Miljömålsrådets samverkansåtgärder	35
5.2.3	Regeringsuppdraget <i>Förutsättningar för hyggesfritt skogsbruk och definition av naturnära skogsbruk i Sverige</i>	37
5.3	Framtiden inom hyggesfritt skogsbruk	38
5.3.1	Projektet Hyggesfritt skogsbruk blir ordinarie verksamhet	38
5.3.2	Distriktens arbete med hyggesfritt	38
5.3.3	Skogsstyrelsens fastighetsförvaltning.	39
5.4	Analys, diskussion och slutsatser	39
6	Effekter av kommunikation, rådgivning och uppdragsverksamhet på effektmålet – Projekt mål 5	41
6.1	Rådgivningens bidrag till effektmålet Mer varierat skogsbruk	41
6.2	Uppföljningar av effektmålet Mer varierat skogsbruk	42
6.2.1	2019 – Kampanjen Skog med variation	42
6.2.2	2020 – Fysisk rådgivning på sparläga	43
6.2.3	2021 – Rådgivning om hyggesfritt skogsbruk överväger	43
6.2.4	2022 – Kampanjen Smart skogsbruk	44
6.2.5	2023 – Hyggesfritt och Smart skogsbruk	45
6.2.6	Temaveckor	46
6.3	Att nå önskade effekter genom rådgivning	46
6.3.1	En effektkedja för rådgivning	46
6.4	Uppdragsverksamhetens bidrag till effektmålet Mer varierat skogsbruk	48
6.5	Analys, diskussion och slutsatser	48
7	Skogsstyrelsens bidrag till utfall av indikatorer kopplat till Mer varierat skogsbruk – Projekt mål 6	53
7.1	Effektkedjor och antaganden	53
7.2	Indikatorer – inte bara ett mått	54
7.3	Framtagande av resultatindikatorer för årsredovisningen och nationella skogsprogrammet	57
7.4	Verksamhetslogik och effektplaner – verktyg i verksamhetsplaneringen	57
7.5	Utfall av indikatorer kopplat till Mer varierat skogsbruk	58
7.5.1	Areal hyggesfritt skogsbruk = projekt mål 4	58
7.5.2	Andel av inventerade ytor där RASE (Rönn, Asp, Säl, Ek) har gynnsam status	58
7.5.3	Andel blandskog, lövskog och ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd	59

7.6	Utvärderingens analys och slutsatser utifrån uppföljning av indikatorer	59
8	Diskussion & slutsatser	62
8.1	Skogsstyrelsens bidrag till att nå det långsiktiga målet varierat skogsbruk – resultatet av en enhetlig strategi?	62
8.2	Att bruka skogen hyggesfritt innebär en normförflyttning	62
8.2.1	Effektiv kunskapsöverföring och rådgivning	63
8.2.2	Utvärderingens analys/bedömning och slutsatser utifrån uppföljning av ekonomiska stöd	65
8.3	Slutsatser om effektiv verksamhetsstyrning	65
8.3.1	Verksamhetsstyrning via projekt	65
8.3.2	Verksamhetsstyrning via fokusområden eller effektmål	66
8.3.3	Verksamhetsstyrning via effekt- eller ämnesstyrning	67
8.3.4	Nyckelfaktorer för att säkra en bra överföring av hyggesfritt till förvaltning	68
9	Förslag, rekommendationer & prioriteringar	69
9.1	Hur Skogsstyrelsen kan bidra till att nå det långsiktiga målet Mer varierade skogar	69
9.2	Stöd till normförflyttning	69
9.2.1	Effektivare kunskapsöverföring och rådgivning	69
9.2.2	Ökad effekt av ekonomiska stöd	70
9.3	Ökad effekt av verksamhetsstyrningen	70
9.3.1	Verksamhetsstyrning via projekt	70
9.3.2	Verksamhetsstyrning med hjälp av fokusområden	70
9.3.3	Verksamhetsstyrning med hjälp av effekt- eller ämnesstyrning	70
9.3.4	Nyckelfaktorer för att säkra en bra överföring av hyggesfritt till förvaltning	71
9.4	Prioritering av utvärderingens förslag	71
10	Litteratur och källförteckning	72

Förord

Skogsstyrelsen genomför årligen strategiska effektutvärderingar vars resultat ingår i underlag för myndighetens strategiska verksamhetsutveckling och styrning. Denna rapport redovisar resultatet av en utvärdering av hur Skogsstyrelsens samlade resurser används inom arbetet med effektmålet *Mer varierat skogsbruk*.

Utvärderingen har genomförts av Skogsstyrelsen under 2024 – 2025 och har utgått från Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi 2019-2023 och dess effektområde *Mer varierat skogsbruk*.

Underlag för utvärderingen har utgjorts av arbetsgruppen för strategisk effektutvärderings datainsamling och analys. De slutsatser och förslag som presenteras i rapporten kommer att ingå som underlag i utvecklingen av Skogsstyrelsens arbete inom ramen för myndighetens nu gällande verksamhetsstrategi (2024 – 2028) och effektmålet *Mer varierade skogar*.

På uppdrag av Skogsstyrelsens styrgrupp för arbetet med strategisk effektutvärdering tackar jag myndighetens arbetsgrupp för strategisk effektutvärdering samt andra involverade för goda arbetsinsatser och förhoppningsvis ett värdefullt bidrag till den fortsatta utvecklingen av Skogsstyrelsens verksamhet.

Jönköping 2025-12-15

Frank Lantz
Enhetschef, Skogsstyrelsen

Karin Östberg
Projektledare, Skogsstyrelsen

Definitioner och begrepp

Ord/Förkortning	Förklaring
barrblandskog	Uppföljningen utgår från Riksskogstaxeringens ¹ tröskelvärde, vilken är nivåsatt till 65 procent och utgår från virkesvolymen, det vill säga en barrblandskog har minst 65 procent barrträd, men inget enskilt trädslag har mer än 65 procent av volymen.
blandskog	Uppföljningen utgår från Riksskogstaxeringens ² tröskelvärde. En blandskog definieras här genom att inget trädslag har mer än 65 procent av volymen.
effektmål	Önskade tillstånd eller förändringar i målgrupper eller i samhället i stort, som prestationerna eller åtgärderna antas bidra till
hyggesfria metoder	Hyggesfritt skogsbruk innebär att skogen sköts så att marken alltid är trädbevuxen utan att det uppstår några större kalhuggna ytor.
kal yta	Begreppet "kal yta" som används i denna rapport är resultatet av den förändringsanalys som görs kontinuerligt mellan anmäld och avverkad areal. Graden av kalhet kopplar till kvarvarande trädbiomassa. Vid utfall som kal yta bedöms den kvarvarande biomassan inte ha kapacitet att sänka grundvattennivån på samma sätt som i det tidigare beståndet. Den har inte heller förmåga att skydda markytan eller armera marken. Enstaka hänsynsträd eller högstubbar har en försumbar betydelse på dessa faktorer.
klimateanpassning (Eng: <i>climate change adaptation</i>)	Klimateanpassning omfattar åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra. Denna definition på klimateanpassning kommer från Förordningens definition (§3, Förordning (2018:1428) om myndigheters klimateanpassningsarbete svensk författningssamling 2018:2018:1428 - Riksdagen) IPCC har följande definition, som skiljer sig lite från den svenska: "Adjustment in natural or human systems in response to actual or expected climatic stimuli or their effects, which moderates harm or

¹ Skogsdata 2024. Aktuella uppgifter om de svenska skogarna från Riksskogstaxeringen. Inst. f. Skoglig resurshushållning, SLU, Umeå.

² Skogsdata 2024. Aktuella uppgifter om de svenska skogarna från Riksskogstaxeringen. Inst. f. Skoglig resurshushållning, SLU, Umeå.

	exploits beneficial opportunities.” (Citerad från wg2TARannexB.pdf (ipcc.ch), från 2018)
lövskog	Uppföljningen utgår från Riksskogstaxeringens tröskelvärde. En lövskog definieras av att lövträdsvolymen är mer än 65 procent.
SLU	Sveriges Lantbruksuniversitet
ädellövskog	Ädellövskog definieras enligt skogsvårdslagen och innebär att ett bestånd är en ädellövskog om minst 70 procent av beståndets grundyta utgörs av lövträd och minst 50 procent utgörs av ädla lövträd.

Sammanfattning

Intresset för variationsrikt skogsbruk ökar bland skogsägare, rådgivare och andra aktörer i branschen. Skogsstyrelsens arbete för ett mer varierat skogsbruk har främst drivits genom rådgivning, särskilt inom projektet Hyggesfritt.

Utredningen visar hur Skogsstyrelsens arbete för ett mer varierat skogsbruk har avspeglats i planering och uppföljning av myndighetens verksamhet 2019-2023. Såväl inriktningen på insatserna som styrningsmodellen har ändrat karaktär och successivt utvecklats under perioden. De enhetliga strukturerna för styrning ersattes successivt av ökad lokal styrning och större frihet för regionerna att själva prioritera.

En verksamhet kan styras på olika sätt. Skogsstyrelsen har de senaste 10 åren rört sig från styrning utifrån ämnesområden med hjälp av fokusområden till dels en mindre enhetlig styrning, dels styrning mot långsiktiga effektmål. Styrning med fokusområden, inklusive projekt, var ett viktigt verktyg för att internt synliggöra arbetet med hyggesfritt. Utvärderingens bedömning är att det är effektivare att styra verksamheten i kärnprocesserna med utgångspunkt i effektmålet och arbeta med verksamhetslogik och effektkedjor än med ämnesstyrning och fokusområden. Oavsett om verksamheten styrs med fokusområden, ämnesområden eller effektmål är det viktigt att målen är förankrade i verksamhetslogiken och kopplat till en effektkedja. För att lyckas med verksamhetsstyrning utifrån effektmål krävs bra indikatorer och tydliga effektkedjor.

En övergång till mer varierade bruksformer innebär en normförflyttning vilket gör att Skogsstyrelsens arbete med att öka omfattningen av hyggesfritt som bruksmetod tar lång tid. Ny kompetens behövde byggas upp såväl internt som externt. Initialt var inriktningen inom projektet att sammanställa befintlig kunskap och bygga upp intern kompetens inom området. Senare fokuserade arbetet mer på att tillgängliggöra framtagna kunskapsunderlag samt att aktivt sprida dem genom olika former av information och utbildningar, internt såväl som externt. Successivt har ett samarbete med andra aktörer i sektorn etablerats som bidragit till ett ökat intresse bland markägare att pröva andra bruksformer som hyggesfritt skogsbruk. Framtagandet av en definition för hyggesfritt spelade i det sammanhanget en nyckelroll.

Utvärderingen fann att bäst effekt hade en kombination av kunskapshöjande och informativa åtgärder, till exempel rådgivning, tillsammans med andra styrmedel (exempelvis ekonomiska stöd), vilka då förstärks och ökar den totala måluppfyllelsen. Ansatsen som användes i hyggesfrittprojektet, där man fokuserade på en effekt och valde en styrmedelsmix för att få så mycket effekt som möjligt, skulle också kunna appliceras på andra områden, till exempel ökad löv- och blandskogsskötsel. Det finns dock mer att undersöka hur olika styrmedel samspelar för att nå förväntade effekter inom prioriterade effektmålsområden. Här finns det möjlighet att bygga på de erfarenheter myndigheten fått från hyggesfrittprojektet för att även använda i andra rådgivningssammanhang.

Projektformen har varit en lämplig arbetsform för att utveckla Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt. Projektformen har underlättat att säkerställa resurser och styrning för att nå ut med kunskap och få till en förändring. Skogsstyrelsens kärnprocesser som de är riggade i dag har varken resurser eller förmåga att kraftsamla på ett sätt som behövs inom ett ämnesområde. Överföringen från projektet till ordinarie verksamhet, som den bedrivs i kärnprocesserna, blir en kritisk punkt och det är viktigt att följa upp att kunskaper och erfarenheter från projektet inte går förlorade

Utvärderingens förslag och rekommendationer

Arbetsgruppen har nedan sammanfattat de viktigaste förslagen och rekommendationerna för Skogsstyrelsen fortsatt arbete inom effektmålet *Mer varierade skogar*:

Rådgivning och normförflyttning

1. Fortsätt satsa på rådgivning via flera kanaler (fält, digitalt, kampanjer).
2. Stärk rådgivningen genom både långsiktig systematik och riktade kraftsamlingar (till exempel temaveckor).
3. Utveckla digitala format för att nå fler målgrupper, särskilt kvinnor, yngre och nya skogsägare.
4. Bygg vidare på erfarenheter från hyggesfrittprojektet, till exempel demonstrationsområden, exkursioner och digitala seminarier.
5. Utveckla systematiska uppföljningar av rådgivningseffekter och normförändringar.
6. Förtydliga styrmedlens funktion och samverkan för att öka den totala effekten.

Ekonomiska stöd

1. Analysera konkurrens mellan befintliga stöd och justera för att öka kompletterande effekter.
2. Utforma nya stöd så att de samverkar med befintliga.
3. Utveckla rådgivnings- och informationsmaterial ur ett jämställdhetsperspektiv.
4. Satsa på riktade informationsinsatser och ge tydligt "ägarskap" åt stödrådgivningen.

Verksamhetsstyrning

1. Använd projektformen när det finns stora kunskapsluckor och/eller behov av normförändring.
2. Undvik fokusområden som styrverktyg eftersom de är för trubbiga.
3. Styr utifrån effektmål med tydliga effektkedjor och indikatorer.
4. Arbeta vidare med effektlogik och effektplaner för att mäta verkliga resultat.
5. Utveckla och använd indikatorer som mäter variation i skogsbruket, t.ex. areal hyggesfritt.
6. Snabba på utvecklingen av Hypergen för att kunna följa effektkedjor och mäta effekter.
7. Följ noggrant upp konsekvenserna av den beslutade gränsdragningen mellan anslagsfinansierad och avgiftsfinansierad rådgivning, vilket kommer att påverka hur rådgivningsarbetet om hyggesfritt kan bedrivas.

Övergång till förvaltning för arbetet med hyggesfritt

1. Säkra resurser för både utvecklings- och rådgivningsarbetet kring hyggesfritt.
2. Följ upp effekter av beslutad gränsdragning mellan anslagsfinansierad och avgiftsfinansierad rådgivning då det kommer att påverka hur rådgivningsarbetet om hyggesfritt kan bedrivas.
3. Analysera hur regionerna klarar att prioritera nationellt utvecklingsarbete framöver.

Prioriteringar, högsta prioritet

- Satsa på vidareutveckling av arbetet med verksamhetslogik och effektkedjor för samtliga effektmål.
- Skapa bättre förutsättningar för samverkan mellan kärnprocesserna i planering, uppföljning och analys.
- Följa upp effekterna av förändringen med den beslutade gränsdragningen mellan anslagsfinansierad och avgiftsfinansierad rådgivning.

I rapporten finns ytterligare rekommendationer utan inbördes prioritet och som har bedömts ha lägre prioritet än de som nämns ovan.

1 Inledning, bakgrund, avgränsningar

1.1 Bakgrund

Skogsstyrelsens strategiska effektutvärderingsarbete ska på ett systematiskt sätt bidra till att verksamheten utförs och utvecklas för att åstadkomma avsedda effekter med rätt prioriteringar och effektivt använda resurser. I förlängningen ska effektutvärderingsarbetet vara ett medel för att säkerställa att Skogsstyrelsens verksamhet bidrar till uppfyllandet av de skogspolitiska målen. Det strategiska effektutvärderingsarbetet utgår från något eller några av myndighetens sex effektmål och belyser hur myndigheten genom sin verksamhet bidragit till en förflyttning mot dessa mål. En ny verksamhetsstrategi beslutades av styrelsen hösten 2023 och gäller från och med 2024. I det följande används de benämningar och inriktningar som fanns i den verksamhetsstrategi som gällde till och med 2023, då det i första hand är effekter av redan genomförd verksamhet som ska utvärderas. Generaldirektören har beslutat att en utvärdering ska göras av hur Skogsstyrelsens samlade resurser används inom arbetet med effektmålet *Mer varierat skogsbruk*.

1.2 Utgångsläge

1.2.1 Verksamhetsstrategins långsiktiga mål Mer varierat skogsbruk

Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi pekar ut sex huvudsakliga effektmål, som dels utgör grund för den årliga verksamhetsplaneringen, dels utgör en viktig beståndsdel i myndighetens återrapportering till regeringen i årsredovisningen.

Ett av dessa effektmål var under perioden 2019–2023 *Mer varierat skogsbruk*³ (i den nya strategin för 2024 – 2028 benämnt *Mer varierade skogar*⁴), där den övergripande målformuleringen var ”*Vi bidrar till att öka variationen i skötseln av skogen.*”

Av strategin framgick att ”*Variationsrika skogar behövs för att möta ett förändrat klimat, förebygga skador samt för att bevara och utveckla biologisk mångfald.*

Med variation i brukandet tillvaratas skogens olika värden.

Mer variation i skogsbrukssätt, metoder och i trädslagsval samt ståndortsanpassning bidrar till att sprida skaderisker, säkra produktionen av många nyttor och minska sårbarheten för framtida klimatförändringar.

Prioriterade insatser inom området är rådgivning, kommunikation och det fortsatta arbetet med hyggesfritt skogsbruk.”

I den nya strategi som styrelsen beslutat inför 2024 tillkommer utöver ovanstående också skrivningar rörande ekonomiska stöd för bland annat Ädellövsskogsbruk, samt vikten av uppföljning i verksamheten.

³ Skogsstyrelsen (2020). Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi 2020 – 2024 (dnr 2020/64).

⁴ Skogsstyrelsen (2023). Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi 2024 – 2028 (dnr 2023/1573).

1.2.2 Återrapportering av Skogsstyrelsens verksamhet

Kopplat till effektmålet finns följande indikatorer som följs och återrapporteras i årsredovisningen, vilka kommer att tas upp i utvärderingens kapitel 7:

- Areal hyggesfritt skogsbruk,
- Andel av inventerade ytor där RASE (Rönn, Asp, Säl, Ek) har gynnsam status,
- Andel blandskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd,
- Andel lövskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd,
- Andel ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd

Förutom återrapportering av myndighetens aktiviteter i form av indikatorer rapporteras även andra aktiviteter i årsredovisningen, som kopplar till effektmålet mer varierat skogsbruk. 2023 redovisades till exempel specifikt rådgivning rörande hyggesfritt, samverkan med lärosäten och deltagande i sektorsdialoger där effektmålet varit ett av flera huvudteman.

1.3 Utvärderingens mål

1.3.1 Utvärderingens effektmål

Effektutvärderingen ska säkerhetsställa att Skogsstyrelsen arbetar mot att uppfylla del av Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi –*Mer varierade skogar*– och därigenom delar av de skogspolitiska målen. För att uppfylla detta behöver Skogsstyrelsen:

- Effektiva arbetssätt och resursutnyttjande
- Tydliga mål i strategin
- Rätt indikatorer för att följa upp målen

Effektmålet för utvärderingen är att se om ovanstående uppfylls.

1.3.2 Utvärderingens projektmål

Utvärderingen ska:

- 1) Utarbeta utvärderingsmodell inklusive motiv för val av metod och bortfallsanalys (projektmål 1).
- 2) Analysera och utvärdera hur väl de årliga verksamhetsplanerna har avspeglat beslutad verksamhetsstrategi och effektmålet *Mer varierat skogsbruk* (projektmål 2).
- 3) Där så är möjligt analysera och utvärdera Skogsstyrelsens bidrag till effektmålet utifrån den nya skrivningen *Mer varierade skogar*, vilket innebär hur ekonomiska stöd har bidragit till effektmålet under förra verksamhetsstrategiperioden (projektmål 3).
- 4) Beskriva, analysera och utvärdera aktiviteter inom ramen för Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt (projektmål 4);
 - a) Analysera och utvärdera hur väl genomförda aktiviteter har följt de årliga verksamhetsplanerna, samt anledningar till eventuella avvikelser.

- 5) Analysera och utvärdera aktiviteter inom ramen för Skogsstyrelsens arbete med kommunikation, rådgivning, samt uppdrag med bäring på effektmålet *Mer varierat skogsbruk*.
 - a) Analysera och utvärdera hur väl genomförda aktiviteter har följt de årliga verksamhetsplanerna, samt anledningar till eventuella avvikelser.
 - b) Analysera och utvärdera om temaveckor är ett bra arbetssätt för att bidra till effektmålet. Frågan har särskilt lyfts vid uppföljningen av Skogsstyrelsens effektmålvid T3 2023.
- 6) Analysera och utvärdera hur Skogsstyrelsens verksamhet har bidragit till utfallet av indikatorerna nedan samt så långt möjligt utvärdera om det är rätt indikatorer, och om behövt föreslå nya, för att mäta effekterna av myndighetens verksamhet riktad mot effektmålet *Mer varierade skogar* (effektmål 6).
 - a) Areal hyggesfritt skogsbruk
 - b) Andel av inventerade ytor där RASE (Rönn, Asp, Sälga, Ek) har gynnsam status
 - c) Andel blandskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd
 - d) Andel lövskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd
 - e) Andel ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd

I projektmålen ovan ska analyserna och utvärderingarna om möjligt även beskriva möjliga prioriteringar av effektutvärderingens resultat och förslag på åtgärder, det vill säga vad gör mest nytta om Skogsstyrelsen skulle upphöra med verksamheter (vilka skulle få minst negativa effekter) kopplat till förväntade mindre resurser för myndighetens verksamhet framöver.

1.4 Anpassningar, avgränsningar och beaktanden

Utvärderingen har gjort följande anpassningar:

- 1) Enligt projektplanen skulle projektmål 4 även omfatta en analys och utvärdering av temaveckor som ett arbetssätt för att bidra till effektmålet. Utvärderingen har dock gjort bedömningen att den bör kunna ingå i analysen och utvärderingen av hur aktiviteter inom områdena kommunikation, rådgivning och uppdragsverksamhet har bidragit till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* (projektmål 5).
- 2) Vid utvärderingen av hur ekonomiska stöd har bidragit till effektmålet har utvärderingen gjort bedömningen att aktiviteten ”tecknande av avtal för natur- och kulturvårdande skötsel” är så tydligt och starkt knutet till arbetet med områdesskydd och därmed till effektmålet *Skydd och skötsel av naturvärden* att aktiviteten inte ska ingå i utvärderingen.

Enligt uppdragsbeskrivningen är det önskvärt att utvärderingen i möjligaste mån ger stöd för myndighetens återrapportering kopplat till de indikatorer Skogsstyrelsen har valt för uppföljning av effektmålet. Utvärderingen har möjlighet att vid behov avgränsa antalet åtgärder/aktiviteter som omfattas, men de ska enligt uppdragsbeskrivningen ha en tydlig koppling till valda indikatorer.

Utvärderingen har utgått från att läsaren har grundläggande kunskap om av ämnesområdet verksamhetslogik, effektkedjor och indikatorer. För ytterligare fakta och kunskap hänvisas till Ekonomistyrningsverkets publikationer.

Utvärderingen har avgränsats till att omfatta aktiviteter som beslutats respektive genomförts enligt verksamhetsplan och årsredovisning kopplat till kommunikation och rådgivning, ekonomiska stöd samt policy och samverkan. Även uppdragsverksamhetens bidrag till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* belyses i utvärderingen.

I analyserna har ett jämställdhetsperspektiv vägts in, exempelvis om rådgivningsinsatser och information runt stödformer har utformats på ett sätt som ger skogsägare oavsett kön samma möjligheter till information, kunskap samt samma förutsättningar vid frågor med bäring på ekonomiska stöd.

Utvärderingen har gjort avgränsningen att inte använda enkäter eller intervjuer i datainsamlingen rörande kommunikations- och rådgivningsinsatser.

2 Utvärderingsmodell (projekt mål 1)

Projektmål 1: Utarbeta utvärderingsmodell inklusive motiv för val av metod och bortfallsanalys.

2.1 Utvärderingsmodell

I uppdraget ingår att beskriva vilken eller vilka utvärderingsmodeller effektutvärderingen kommer att använda. Det finns ett flertal olika modeller för att värdera och bedöma effekter och de utvärderingsmodeller den här utvärderingen har valt att utgå från för att se om de kan användas i den här effektutvärderingen är följande:

1. Randomiserade experiment
2. Upprepande mätningar
3. Mätningar efter avslutad insats
4. Olika former av expertbedömningar

Arbetsgruppen har bedömt tillämpbarheten i den här effektutvärderingen för de olika utvärderingsmodellerna ovan – se tabell nedan.

Tabell 2.1. Tillämpbarhet av olika utvärderingsmodeller.

Utvärderingsmodell	Vår bedömning av tillämpbarhet i utvärderingen
1. Randomiserade experiment	Kräver mycket resurser och någon form av "labbmiljö". För forskning. => inte tillämplig för den här effektutvärderingen.
2. Upprepande mätningar	Går att använda när indikatorer används för att visa på effekter av SKS verksamhet för Mer varierade skogar samt eventuellt för ekonomiska stöd. Behövs för datainsamling: • Lista indikatorer • Ta fram data 5 år tillbaka
3. Mätningar efter avslutad insats	Går att använda för utvärderingen av insatser inom hyggesfritt: • Har "nolläge" i effektutvärderingen som gjordes 2018. • Riktade medel, som bör göra det enklare att följa upp – både resurs-, aktivitets- och resultatmässigt. • Kan kombineras med 4 "olika bedömningar av experter" exempelvis forskare inom alternativa skötselmetoder.
4. Olika former av expertbedömningar	• Tillämpligt i utvärderingen som del av analys och slutsatser för de olika projektmålen. • Kan hämtas både från externa och interna experter. • Kan hämtas från tidigare utvärderingar, regeringsuppdrag, exempelvis strategisk effektutvärdering 2018 och regeringsuppdrag 2022. • Kan hämtas från forskningslitteratur.

Förutom att ha tillämpat utvärderingsmodellerna 2, 3 och 4 ovan har effektkedjor för effektmålet Mer varierade skogar, som Skogsstyrelsens processförvaltare identifierat, använts för att bedöma effekter av nedlagda resurser och aktiviteter inom det tidigare effektmålet Mer varierat skogsbruk.

Vilken alternativt vilka utvärderingsmetoder som använts för respektive projektmål beskrivs i respektive kapitel 3 – 7.

2.2 Bortfallsanalys

I utvärderingen har data hämtats från flera olika källor – både externa och interna. Det innebär att data kommer från olika system, som kanske inte har mätt/registrerat på samma sätt eller inte mätt/registrerat exakt samma sak. Det skulle kunna medföra att data inte är riktigt jämförbara. Den typen av ”fel” kan föreligga i samtliga utvärderingsmodeller som tillämpas i utvärderingen.

De deltagare i olika rådgivningsaktiviteter, som inte är nöjda och inte tycker att de fått mer kunskap skulle kunna tänkas vara mer obenägna att delta i utvärdering av den aktivitet de deltagit. En överrepresentation av nöjda deltagare bland utvärderingssvaren skulle eventuellt kunna leda till ett för bra resultat och en överskattning av effekterna av gjorda insatser.

Då enbart de som faktiskt deltagit i en av Skogsstyrelsen anordnad aktivitet ingår i de utvärderingar som görs efteråt innebär att kunskap saknas om vad de som inte deltagit skulle haft för uppfattning. Den typen av bortfallsanalyser är mycket svåra och resurskrävande att göra, vilket gör att de ytterst sällan genomförs. Den data utvärderingen har haft tillgång till och använt har inte innehållit sådana bortfallsanalyser.

En jämförelse av resultatet från olika utvärderingar^{5, 6, 7} av Skogsstyrelsens rådgivningsverksamhet visar på en samstämmighet i slutsatserna om resultaten och effekterna av myndighetens rådgivningsarbete. Detta trots att utvärderingarna har utgått från delvis olika frågeställningar samt utgått från delvis olika datakällor vid olika tidpunkter och därför innehåller lite olika typer av bortfall och fel. Utvärderingens bedömning är att samstämmigheten över tid och källor, oavsett rådgivningsmetod och format, innebär att eventuellt bortfall sannolikt inte påverkar helhetsbilden i någon avgörande riktning.

⁵ IVL Svenska miljöinstitutet (2018) – Effekttvärdering av Skogsstyrelsens arbete för att öka arealen skogsmark som brukas med hyggesfria metoder (Nr U6063)

⁶ Skogsstyrelsen (2024). Utvärdering av digitala verktyg i Skogsstyrelsens rådgivningsverksamhet. Uppföljning genomförd av WSP. Skogsstyrelsen Rapport 2024/04

⁷ Skogsstyrelsen (2021). Strategisk effekttvärdering 2020-21 – Sammanfattande rapport (dnr 2021/4058)

3 Verksamhetsplanernas bidrag till verksamhetsstrategin och effektmålet – Projekt mål 2

Projektmål 2: Analysera och utvärdera hur väl de årliga verksamhetsplanerna har avspeglat beslutad verksamhetsstrategi och effektmålet Mer varierat skogsbruk.

I kapitlet beskrivs hur *Mer varierat skogsbruk* har avspeglats i planering och uppföljning av Skogsstyrelsen verksamhet 2019 – 2023. Utvärderingen har analyserat planeringsansvisningar (instruktioner från och med 2023) och dess uppfyllande som de redovisas i årsrapporterna.

3.1 Om Skogsstyrelsens målstyrning

En modell för prioritering av verksamheten etablerades inför 2018. Modellen har under åren uppdaterats och vidareutvecklats. Fram till 2022 styrdes verksamheten mot ett antal fokusområden som var ett urval av strategiska effekter och ”Så lyckas vi” (därav namnet fokusområden). Till grund för val av fokusområden låg verksamhetsstrategin, riskkarta, preliminära processplaner samt styrning från regeringen. Syftet med fokusområdena var att skapa en förflyttning av hela organisationen i linje med verksamhetsstrategin mot Skogsstyrelsens vision. De årliga fokusområdena beskrev vilka ageranden som behövde förändras för att myndigheten skulle kunna nå de strategiska effektmålen. Från och med 2022 följer myndigheten förflyttningen mot samtliga skogliga effektmål och ”Så lyckas vi”.

För att organisationen ska våga fokusera och styras mot effektmålen måste Skogsstyrelsen samtidigt hålla koll på allt annat som är viktigt för att organisationen ska vara långsiktigt hållbar. Kontrollen syftar till att säkerställa att myndigheten inte suboptimerar något eller skapar ett oönskat beteende till följd av det den väljer att styra mot. Kontrollen är därmed ett komplement till styrningen och utgörs av myndighetens mest riskfyllda och väsentliga måste-uppgifter. Till grund för val av kontrollområden genomförs en riskanalys.

Den årliga verksamhetsplaneringen utgår från anvisning för verksamhetsplanering (VP-anvisning (instruktion)), som ger mer detaljerad information på aktiviteter för att nå de strategiska effektmålen. VP-anvisningen beskriver därmed **vart Skogsstyrelsen vill** och **vilka ramar** myndigheten har för att nå dit. Anvisningen kompletteras med bilagorna till anvisningarna som är tänkta att i första hand beskriva **hur Skogsstyrelsen kan nå dit** myndigheten vill, men kan också innehålla information av vad myndigheten ska göra. Det planeringsarbete som organisationen sedan utför med stöd av dessa anvisningar samt bilagor ska sedan beskriva **vad som ska göras**. Logiken mellan vart myndigheten vill, hur detta ska göras och vad myndigheten gör blir sedan en grund i den uppföljning som görs under verksamhetsåret.

3.1.1 Varierat skogsbruk i Skogsstyrelsens målstyrning och VP anvisningar 2019 – 2023

Varierat skogsbruk har ingått som ett av sex skogliga effektmål i Skogsstyrelsens målstyrning sedan 2020. Under perioden 2019 – 2021 ingick det som ett av de fyra fokusområden, vilket var ett urval av de effektmål som Skogsstyrelsen styrde mot.

Varierat skogsbruk har framförallt varit en del av rådgivningsverksamheten med nära kopplingar till kampanjer och projekt som *Bra produktion – Skog med variation* (regeringsuppdrag i Skogsprogrammet 2017 – 2019), *Hyggesfritt* och *Smart skogsbruk*. Det finns även kopplingar till det skogliga effektmålet *Attraktivare skogar för upplevelser*.

Under den studerade perioden är det särskilt projektet Hyggesfritt, som sedan 2018 finansierats av årliga öronmärkta medel⁸, som varit drivande för Skogsstyrelsens arbete med effektmålet varierat skogsbruk. I regleringsbrevet 2018 står att *"Skogsstyrelsen ska redovisa arbetet med att analysera och utveckla metoder för hyggesfritt skogsbruk och myndighetens arbete med rådgivning om hyggesfritt skogsbruk har utvecklats. Av redovisningen ska framgå effekter av det ökade anslaget på totalt 10 800 000 kronor."* Projektet ska aktivt förmedla aktuell kunskap om hyggesfritt skogsbruk, dess möjligheter och begränsningar. Skogsstyrelsen ska också verka aktivt för att försök och demonstrationsytor kommer till stånd och att intresserade målgrupper får tillgång till dessa.

VP-anvisningen 2019 beskriver ansvarsfördelningen mellan det nationella projektet, regionerna och distrikten. Regionerna sätter själva mål för distriktens arbete med hyggesfritt skogsbruk och fördelar medel efter hur målen sätts. VP-anvisningen listar en rekommenderad miniminivå för distriktens arbete, vilken innefattar antal objekt där distrikten vid rådgivning föreslår hyggesfritt skogsbruk, uppföljningar efter rådgivning, antal skogsträffar, webbutbildningar, etc.

Målen kvarstod huvudsakligen i anvisningarna för VP 2020 – 2021, men var mindre detaljerade. Regionerna skulle själva sätta mål för distriktens arbete med rådgivning, träffar, webbutbildningar och temadagar inom hyggesfritt skogsbruk med utgångspunkten att en kombination av olika aktiviteter är det som ger bäst effekt⁹. Förutom rådgivning ska distrikten bidra i arbetet med att utveckla kunskaperna inom hyggesfritt skogsbruk.

I anvisningarna för VP 2019 – 2021 fanns även hyggesfritt med på kontrollkortet. Måttet var antal deltagartimmar och acceptansnivån var satt till 5500 deltagartimmar. Från och med 2020 angavs också att antalet kvinnor som nås av rådgivning inte får minska. Hur distrikten låg till i förhållande till acceptansnivån följdes månadsvis. Därtill skulle varje region redovisa sitt planerade och utförda arbete inom hyggesfritt i en årlig plan och i en uppföljningsrapport med bedömda effekter och utvecklingsbehov.

I instruktionen för (tidigare benämnt anvisningar) för VP 2022 – 2023 specificeras insatser för varierat skogsbruk i rådgivningsbilagan eftersom det framförallt är

⁸ Medel har i olika grad varit öronmärkta för hyggesfritt. Ibland har de styrts av regeringen genom tydliga skrivningar i RB. Andra gånger utan styrning från regeringen.

⁹ IVL Svenska miljöinstitutet (2018) – Effektvärdering av Skogsstyrelsens arbete för att öka arealen skogsmark som brukas med hyggesfria metoder (Nr U6063)

rådgivningsverksamheten som bidrar till effektmålet varierat skogsbruk, särskilt arbetet inom hyggesfrittprojektet. Även rådgivning om metoder för skötsel av löv- och blandskogar anges kunna ge ett viktigt bidrag till ett mer varierat skogsbruk. Rådgivningsaktiviteterna kan med fördel kopplas till värdetrakter för lövskog eller till skogar med höga rekreativvärden. Även i områden med stora granbarkborreskador finns det sannolikt ett ökat intresse för löv- och blandskogar, som med fördel kan mötas med rådgivningsinsatser.

Rådgivning kopplat till ädellövstödet bidrar också till att bibehålla och öka andelen lövskog. I instruktionen för VP 2023 nämns att regeringen har aviserat en ökning av Skogsstyrelsens ekonomiska styrmedel (Ädellövskogsbruk respektive NOKÅS) och att dessa också bidrar mot bland annat effektmålet Variationsrika skogar.

3.1.2 Uppföljningar av effektmålet Mer varierat Skogsbruk

I nedanstående har utvärderingen årsvis följt upp hur effektmålet *Mer varierat skogsbruk* följts upp och rapporterats i årsredovisningarna och regionernas månadsuppföljningar. Avdelningar och regioner har identifierat lämpliga åtgärder för respektive fokusområde. Åtgärderna har varit samlade i regionala handlingsplaner. Den nationella uppföljningen har gett en samlad bild av statusen när det gäller genomförandet av handlingsplanerna.

Skogsstyrelsens Årsredovisning (ÅR) 2019

I ÅR anges att de planerade aktiviteterna till stor del har varit kopplade till rådgivningskampanjen *Skog med variation* samt *Hyggesfritt skogsbruk*. Det regionala strategiarbetet inom skogsprogrammet bidrog också genom dialog om målsättningar med skogen och hur skogen ska skötas. De planerade aktiviteterna bedömdes till en hög grad vara genomförda.

I regionernas månadsuppföljningar redovisas hur man nått målsättningen med deltagartimmar för rådgivningsaktiviteter inom kontrollområdet hyggesfritt. Samtliga regioner når över målet, som på nationella nivå var 5500 deltagartimmar. Utfallet blev 8 554 deltagartimmar. ÅR konstaterar att det pekar på en god kapacitet att genomföra rådgivning och locka deltagare.

Det är svårt att specifikt bedöma utfallet av arbetet med rådgivningskampanjen *Skog med variation*, som genomfördes inom ramen för Skogsstyrelsens uppdrag i det nationella skogsprogrammet. I regionernas uppföljning har man till viss del redovisat rådgivningsaktiviteter för kampanjen och hyggesfritt samlat. I ÅR redovisas 9 516 deltagartimmar respektive 730 yrkesverksamma deltagare, vilket är väsentligt högre än målet som var satt till 4000¹⁰ deltagartimmar.

Region Mitt konstaterar att deltagartimmar inte alltid är ett bra mått inom *hyggesfrittprojektet*. Detta främst med tanke på att vissa aktiviteter som förväntas genomföras på distrikten, i sig inte genererar så många deltagartimmar. Det kan handla om aktiviteter som utförts i samverkan med andra aktörer, till exempel skapandet av demonstrations- och försöksområden.

¹⁰ Målet var ursprungligen 8 000 deltagartimmar respektive 680 yrkesverksamma deltagare. Under året beslutades att målsättningarna skulle halveras för att skapa prioriteringsmöjligheter beroende på minskade ekonomiska ramar och uppsägningar under året.

Skogsstyrelsens Årsredovisning 2020

Liksom föregående år är arbetet med effektmålet *Mer varierat skogsbruk* baserat på aktiviteter inom ramen för *hyggesfrittprojektet*, samt fortsatt arbete med *Ett mer variationsrikt skogsbruk*.¹¹ I ÅR rapporterade Skogsstyrelsen att aktiviteter inom detta fokusområde hade försvårats på grund av pandemin. Ett antal planerade aktiviteter kunde inte utföras, framför allt inom verksamheten ”hyggesfritt”. Genom digitala träffar kunde ungefär hälften av de planerade deltagartimmarna genomföras. I ÅR konstateras att det reviderade målet i kontrollområdet uppnåddes med 2841 deltagartimmar.

Under året hade rådgivningsaktiviteterna för fokusområdet *Mer varierat skogsbruk* 1351 deltagare, varav 37% kvinnor. Övervägande delen av rådgivningsaktiviteterna (87 %) genomfördes inom ramen för hyggesfrittprojektet.

ÅR rapporterar också om samverkan med andra aktörer både internationellt¹² och nationellt för att öka kunskap och samstämmighet kring hyggesfritt skogsbruk, bland annat skapades ett flertal (55 registrerade till och med 2021) demonstrations- och försöksområden. Under året säkerställde också varje distrikt tillgång på rådgivare med goda kunskaper om hyggesfritt skogsbruk, som skogsägare, yrkesverksamma och andra intresserade kan vända sig till.

ÅR uppmärksammar att det inte gjorts någon uppföljning av hur stora arealer som brukas hyggesfritt. Det saknades en tydlig definition för hyggesfritt skogsbruk, vilket gjorde det svårt att mäta och följa upp hur mycket hyggesfritt skogsbruk som bedrevs. Dock pågick ett arbete med att ta fram ett förslag på en definition.

Av den totala anslagsramen för hyggesfritt 2020 (10.9mkr) användes som helhet 10.5mkr, med viss variation mellan regionerna.

Skogsstyrelsens Årsredovisning 2021

I ÅR 2021 ingick ett särskilt återrappporteringskrav i regeringens regleringsbrev till Skogsstyrelsen (RB2021¹³) för myndighetens arbete med olika skogsbruksmetoder. Fokus var framförallt på hyggesfritt skogsbruk, men det gjordes även insatser inom Miljömålsrådets dialogprojekt *Ett mer variationsrikt skogsbruk* som omfattade ett 40-tal aktörer inom skogssektorn. Även rådgivning om skötsel av ädellövskog inkluderades i fokusområdet. Viktiga aktiviteter, som framhölls i återrappporteringen, var olika typer av kunskapsbyggande åtgärder, såsom informationsunderlag, demonstrationsområden och internationellt utbyte.

En definition av hyggesfritt skogsbruk fastställdes under året vilket banade väg för ökad sektorsamverkan, samt möjlighet att mäta och följa upp hur mycket hyggesfritt skogsbruk som bedrivs. Under 2021 presenterades ny statistik om hyggesfritt skogsbruk. Resultatet visar att det år 2020 bedrevs hyggesfritt

¹¹ Skogsstyrelsen ansvarade för att driva projektet som skedde inom ramen för Skogsstyrelsens deltagande i miljömålsrådets programområde insatser för grön infrastruktur. Projektet avslutades 2022. [Slutrapport: Ett mer variationsrikt skogsbruk](#)

¹² Skogsstyrelsen hade bland annat ett utbyte med Slovenien, som har lång erfarenhet av hyggesfritt skogsbruk. Skogsstyrelsen har även samarbetat med Finland för att utveckla kunskaperna inom hyggesfritt.

¹³ Näringsdepartementet: Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Skogsstyrelsen (N2021/02462)

skogsbruk på 644 000 hektar, vilket motsvarar cirka 3 procent av Sveriges produktiva skogsmarksareal utanför formellt och frivilligt skydd.

I ÅR 2021 tillkom två indikatorer för *Mer varierat skogsbruk*:

1. Areal hyggesfritt skogsbruk.
2. Andel av inventerade ytor där RASE¹⁴ hade gynnsam status, det vill säga högre än närliggande barrträd (hela landet).

Indikatorerna togs fram i samband med att indikatorer för att mäta olika delar av det nationella och de regionala skogsprogrammen utvecklades. De två indikatorerna valdes ut för att följa Skogsstyrelsens arbete med effektmålet *Mer varierat skogsbruk*. Indikatorernas utveckling 2020 – 2023 framgår i kapitel 7.5 (tabell 7.1).

Även måltal för rådgivningsaktiviteter följdes upp. På grund av covid-19-pandemin var möjligheterna att träffas fysiskt begränsade även under 2021. Framför allt påverkades träffar och temadagar i fält, vilka bara kunde genomföras i begränsad omfattning. Omställningen till digitala träffar ses som lyckad. Rådgivningen nådde 1 730 deltagare, varav 32% kvinnor. En stor del av aktiviteterna genomfördes i samverkan med andra aktörer inom skogssektorn. Dessutom utfördes rådgivning i skötsel av löv- och blandskogar, som totalt samlade 596 deltagare, varav 30% kvinnor¹⁵.

Målet för 2021 var att bedriva verksamhet inom projektet *Hyggesfritt skogsbruk* i linje med den budget som var lagd för området av förvaltningsanslaget på 10,9 miljoner kronor. Acceptabel nivå bedöms ha nåtts då utfallet blev 10,6 miljoner kronor.

Skogsstyrelsens Årsredovisning 2022

I ÅR 2022 innefattar effektmålet *Mer varierat skogsbruk* insatser inom projektet *Hyggesfritt* och rådgivningsinsatser (exempelvis kampanjen Smart skogsbruk) för ökad bland- och lövskogsskötsel.

Den samlade resultatbedömningen var en *god utveckling* kopplat till Skogsstyrelsens formulerade långsiktiga mål. Det bedöms att arealen som brukas med hyggesfria metoder har ökat under senaste åren. I rådgivningsverksamheten märks ett tydligt ökat intresse för hyggesfritt skogsbruk från både skogsägare och yrkesverksamma i skogsbruket. Detta avspeglas dels i stor efterfrågan och deltagande i rådgivningsinsatser, dels som ökat samarbete inom skogssektorn och med nationell forskning, men även i en internationell kontext. Skogsstyrelsen konstaterar också ett behov av att utveckla insatser för att stimulera ökad bland- och lövskogsskötsel.

Indikatorerna förblev detsamma som 2021. Antal rådgivningsdeltagare redovisades fördelat på effektmål. Antalet deltagare i rådgivningsaktiviteter kopplat till *Mer varierat skogsbruk* var 4706 deltagare, varav 35% kvinnor. Det motsvarade 42% av alla deltagare i Skogsstyrelsens olika rådgivningsinsatser.

¹⁴ RASE är samlingsnamnet för trädslagen rönn, asp, sälj och ek

¹⁵ Redovisning av kön är inte fullständig eftersom det i gruppen finns deltagare som inte velat ange kön

Liksom tidigare handlade rådgivningen främst om hyggesfritt skogsbruk. Vikten av samverkan med både forskning och praktik framhålls, till exempel genom att skapa demonstrations- och försöksområden.

ÅR refererade också till effektutvärderingen som genomfördes 2018¹⁶ som indikerar att vår rådgivning bidrar till att hyggesfria åtgärder genomförs.

Skogsstyrelsens Årsredovisning 2023

Omfattningen av de aktiviteter som följdes upp i ÅR 2023 var i stort sett oförändrade från ÅR 2022. Liknande resultatbeskrivningar och bedömningar återkom, till exempel att Skogsstyrelsen ser ökat intresse i skogssektorn för såväl variation i skogen, andra träslag som alternativa skötselformer. Detta inte minst som ett sätt att möta klimatförändringen.

När det gäller rådgivning har Skogsstyrelsen fortsatt att utveckla de digitala format, som till stor del utvecklades för att hantera de begränsningar till fysiska träffar, som uppkom på grund av Covid-pandemin. Skogsstyrelsen rapporterar att man nu genomför rådgivningsaktiviteter i flera olika format, allt från individuell rådgivning i fält på skogsägarens fastighet till större forum, såsom temadagar. Från och med 2023 finns även filmer och möjligheten att delta i webbutbildning med temat hyggesfritt skogsbruk. Skogsstyrelsen bedömer att bredden och möjligheten att välja kanal för att ta del av kunskap har bidragit till både ökat intresse och till att genomförandet av hyggesfria skogsbruksåtgärder ökar.

ÅR 2023 redovisas utfallet av indikatorerna *areal hyggesfritt* och *andelen provytor med stammar av rönn, asp, sälk och ek* (RASE). I båda fallen konstateras att utvecklingen står stilla, vilket tyder på att det ökade intresset ännu inte fått genomslag. Antalet deltagare i rådgivningsaktiviteter kopplat till *Mer varierat skogsbruk* ligger på ungefär samma nivå som tidigare, 4219 deltagare varav 34% kvinnor. Fördelat på effektmål dominerar fortfarande *Mer varierat skogsbruk* (39% av totala antalet deltagare i alla rådgivningsinsatser).

Under 2023 genomförde Skogsstyrelsen tillsammans med Naturvårdsverket ett regeringsuppdrag om hyggesfritt respektive naturnära skogsbruk¹⁷. Arbetet genomfördes i dialog med olika intressenter och handlade framförallt om att utveckla förutsättningar för hyggesfritt skogsbruk och att föreslå en definition av naturnära skogsbruk.

3.1.3 Slutsatser om uppföljningar 2019 – 2023

Effektmålet *Ett mer varierat skogsbruk* har under hela perioden funnits med som ett av fyra fokusområden och senare som ett av de skogliga effektmålen som har följts upp tertialvis. Uppföljningarna av effektmålet har dock ändrat karaktär och successivt utvecklats under perioden.

Initialt lades mer fokus på att följa upp aktiviteter. Målnivåer i form av deltagartimmar i rådgivning formulerades på nationell nivå och fördelades på regionernas kontrollområden. År 2019 konstateras att planerade aktiviteter

¹⁶ IVL Svenska miljöinstitutet (2018) – Effektutvärdering av Skogsstyrelsens arbete för att öka arealen skogsmark som brukas med hyggesfria metoder (Nr U6063)

¹⁷ Skogsstyrelsen (2023). Rapport 2023–16 Förutsättningar för hyggesfritt skogsbruk och definition av naturnära skogsbruk i Sverige

bedömdes till en hög grad vara genomförda utan att analysera hur dessa bidrog till det långsiktiga målet. Strukturen för uppföljning var inledningsvis enhetlig med uppdrag till regionerna att ta fram handlingsplaner, som skulle ligga till grund för åtgärder och uppföljning.

Många av dessa enhetliga strukturer blev inte långvariga. Successivt fick regionerna ökat ansvar att själva planera och lägga målnivåer utifrån lokala förutsättningar och behov. Det framkom också viss kritik att deltagartimmar var ett för begränsat mått, främst med tanke på att vissa resurskrävande aktiviteter, som förväntades genomföras på distrikten, inte genererade så många deltagartimmar. Det här bidrog till skillnader i hur regionerna jobbade med effektmålet och att de alltmer breddade sina aktiviteter till att också omfatta andra aktiviteter, till exempel etablering av demonstrationsytor och andra kunskapsbyggande åtgärder, ofta i samverkan med andra aktörer. Det sistnämnda har betonats i uppföljningarna från 2020 och framåt, då man allt mer tryckt på vikten av ökad samverkan med forskning och praktik (sektorn).

En svaghet i uppföljningen har varit avsaknaden av en gemensam definition av hyggesfritt, som försvårat att följa utvecklingen i skogen. Situationen förändrades 2021 när en definition för hyggesfritt beslutades. I samband med det tillkom två indikatorer på mer *Varierat skogsbruk*: 1) Areal hyggesfritt skogsbruk och 2) Andel av inventerade ytor där RASE¹⁸ hade gynnsam status, det vill säga högre än närliggande barrträd (hela landet). Indikatorernas utveckling finns nu tillgängliga från 2020 och framåt.

Indikatorerna har möjliggjort att följa utvecklingen i skogen. Samtidigt är det svårt att visa på tydliga trender när det gäller areal hyggesfritt och andel RASE¹⁹. Ännu svårare är det att mäta hur Skogsstyrelsens aktiviteter bidragit till en eventuell förflyttning. Uppföljningarna blir därför ofta beskrivningar av potentiella indirekta effekter, som kommer av ökat intresse från omgivningen och ökat samarbete med andra aktörer, framför allt med forskningen och sektorn, men även internationella kontakter för erfarenhetsutbyte. Även synergier med andra effektmål, till exempel attraktivare skogar för upplevelser blir/görs alltmer synliga.

¹⁸ RASE är samlingsnamnet för trädslagen rönn, asp, sälg och ek

¹⁹ Skogsstyrelsens årsredovisning 2024, sid 105

4 Ekonomiska stöds bidrag till effektmålet – Projekt mål 3

*Projekt mål 3: Analysera och utvärdera hur ekonomiska stöd har bidragit till effektmålet **utifrån den nya skrivningen** "Mer varierade skogar", vilket innebär **hur ekonomiska stöd har bidragit till effektmålet "Mer varierat skogsbruk"** under förra verksamhetsstrategiperioden.*

Som beskrivits i kapitel två har myndigheten använt en blandning av styrmedel för att bidra till effektmålet Mer varierat skogsbruk. De ekonomiska styrmedlen innefattar olika ekonomiska stöd till natur- och kulturmiljöinsatser, inklusive ädellövskog och kompetensutveckling inom miljö och klimat. Huvuddelen av utbetalade stödpengar har gått till att stimulera ökad bland- och lövskogsskötsel²⁰. I Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi för perioden 2024 – 2028 pekas ekonomiska stöd ut som ett bidragande verktyg till det nuvarande effektmålet Mer varierade skogar.

I det här kapitlet ges en översikt av de ekonomiska stöd som kan kopplas till uppfyllandet av effektmålet Mer varierat skogsbruk, i vilken grad stödets bidrag till effektmålet har utvärderats i Skogsstyrelsens uppföljningar och i vad mån de har bidragit till effektmålet under förra verksamhetsstrategiperioden.

De utvärderingsmodeller som använts för att analysera och utvärdera projekt mål 3 är dels *upprepade mätningar* (modell 2), dels *mätningar efter avslutad insats* (modell 3), samt *olika former av expertbedömningar* – i det här fallet interna experter (modell 4).

För att följa hur budgeterade resurser för de olika aktuella ekonomiska stöden har nyttjats (utvärderingsmodell 2) har utvärderingen använt data från Skogsstyrelsens årsredovisningar för perioden 2019 – 2023.

Utvärderingen av effekter av de ekonomiska stöden på effektmålet *Mer varierat skogsbruk* sett över hela femårsperioden (utvärderingsmodell 3) skulle kunna utgå från den samlade arealen för olika åtgärder som fått ekonomiska stöd vid ingången av 2019 ("nollläget") och sedan jämföras med data från utgången av 2023.

Effekt av budgeterade resurser kan mätas i exempelvis antal hektar som fått bidrag för olika åtgärder eller antal åtgärder som har utförts.

4.1 Ekonomiska stöd som kan antas bidra till effektmålet Mer varierat skogsbruk

En genomgång av Skogsstyrelsens årsredovisningar från 2019 till och med 2020 visar att myndigheten inte tagit hänsyn till hur de olika ekonomiska stöden till skogsbruket och skogsägare kan ha bidragit till det då gällande effektmålet Mer varierat skogsbruk. Från och med årsredovisningen för 2021 konstateras att stöd

²⁰ Skogsstyrelsen, Årsredovisning 2023

till kompetensutveckling (Landsbygdsprogrammet 2014 – 2022²¹) bidrar till Skogsstyrelsens effektmål genom att prioritera stöd till projekt som handlar om ämnen inom bland annat *Mer varierade skogar*. Av misstag nämns inte ekonomiska stöd, som bidragande till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* i årsredovisningen för 2023, utan enbart till effektmålen *Skydd och ökad skötsel av miljövärden*, *Mer Vitala och produktiva skogar* och *Förbättrad miljöhänsyn*.

En orsak till skillnaderna i hur de ekonomiska stöden hanterats i årsredovisningarna kan vara att en del av stöden har gått till kompetensutveckling som genomförts av andra organisationer och därför kan ha förbisetts i Skogsstyrelsens redovisning. Mot slutet av programperioden för Landsbygdsprogrammet 2014 – 2022 var Skogsstyrelsen genomförare av kompetensutvecklingsstödet, vilket kan ha medfört att det då har tagits upp i årsredovisningarna.

Tabell 4.1 ger en översikt av de ekonomiska stöd som utvärderingen bedömer har en koppling till det tidigare effektmålet *Mer varierat skogsbruk*. Utvärderingens bedömning att det nu avslutade stödet *Skogens miljövärden* har bidragit till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* grundar sig bland annat i att stöd kunde beviljas för att gallra fram lövrik skog respektive ädellövskog. Utvärderingen gör samma bedömning för *Nokås*, då möjligheten att få stöd för att gallra fram lövrik skog ingår.

Tabell 4.1. Översikt av de olika ekonomiska stöd Skogsstyrelsen hanterat under perioden 2019-2023 och som, enligt utvärderingens bedömning, bidrar till det tidigare effektmålet *Mer varierat skogsbruk*.

Stöd	Benämning	Syfte enligt myndighetens årsredovisningar
Stöd till natur- och kulturmiljövårdsåtgärder i skogen	Nokås	Bidrar till miljömålet Levande skogar genom stöd till naturvårdande skötsel av natur- och kulturmiljövärden i frivilliga avsättningar.
Stöd till ädellövskogsbruk	Ädellövskogsbruk	Kompenserar skogsägare för merkostnader vid förnyring av ädellövskog, som har betydelse för landskapsbild och biologisk mångfald.
Landsbygdsprogrammet 2014 – 2022	Skogsstyrelsen har haft tre skogliga stöd • Kompetensutveckling inklusive rådgivning • Samarbete (stängdes 2020) • Skogens miljövärden	Bidra till miljömålen genom stöd till naturvårdande skötsel av natur- och kulturmiljövärden, kompetensutveckling av verksamma inom skogsbruket samt samarbete inom miljö.
Från 2023 tillkom följande stöd:		
Sveriges strategiska plan för den	Stöd till kompetensutveckling	Bidra till miljömålen genom stöd till kompetensutveckling inom

²¹ Jordbruksverket, Jordbruksverkets hemsida (hämtat 20250709), [Landsbygdsprogrammet - Jordbruksverket.se](https://www.jordbruksverket.se/landsbygdsprogrammet)

gemensamma jordbrukspolitiken 2023 – 2027		hållbart skogsbruk för verksamma inom skogsbruket.
Återvätning	Återvätningsavtal	Bidra till klimatnyttan genom återvätning av tidigare dikade marker.

4.2 Uppföljning av ekonomiska stödets bidrag till måluppfyllelse för effektmålet Mer varierat skogsbruk

4.2.1 Uppföljning i ÅR 2019–2023

I årsredovisningarna för 2021 och 2022 nämns inget om hur Skogsstyrelsens ekonomiska stöd har bidragit till resultat och måluppfyllelse i resultatredovisningen för effektmålet Mer varierat skogsbruk. I årsredovisningen för 2021 noteras endast att utbetalda stöd för Ädellövskogsbruk och Nokås uppgick till 25 473 tkr.

Både 2019 och 2022 ökade intresset för stödet *Skogens miljövärden* (Landsbygdsprogrammet 2014–2022), som ett resultat av att Skogsstyrelsen ökade sina informations- och kommunikationsinsatser för att marknadsföra stödet. Åren före dessa riktade insatser hade intresset för att söka stödet minskat.

I årsredovisningarna för 2019, 2020, 2021 och 2022 konstateras att efterfrågan på det ekonomiska stödet *Nokås* är fortsatt låg. Dessutom konstateras i samtliga dessa årsredovisningar att anledningen främst är att många av de åtgärder som tidigare genomförts med stöd av Nokås istället gjorts med stödet *Skogens miljövärden* (Landsbygdsprogrammet 2014–2022²²). Skogsstyrelsen konstaterar också i dessa årsredovisningar att ett lägre nyttjande av *Nokås* ger större utrymme för mer ädellövsstöd.

Stödet *Skogens miljövärden* inom landsbygdsprogrammet stängdes årsskiftet 2022/2023. Det medförde att budgeten för stödet *Nokås* ökade för både rådgivning och bidrag till skogsägare. Dessutom tillkom möjligheten att bevilja åtgärder som tidigare ingått i *Skogens miljövärden*. Resultatet blev att efterfrågan på *Nokås* ökade efter att i flera år varit låg. Trots detta kunde inte hela budgeten för utbetalning inom stödet för 2023 nyttjas, dels på grund av ett lågt anslagsbeviljande året innan, dels på grund av att personal inte fanns tillgänglig då andra arbetsuppgifter prioriterades.

²² Skogsstyrelsen, Skogsstyrelsens hemsida (hämtat 20250709): [Skogens miljövärden - Skogsstyrelsen](#)

I tabell 4.2 nedan redovisas arealen som åtgärdats med hjälp av stödet för *Ädellövskogsbruk*. Att föryngrad areal ädellöv sticker ut något för 2023 hänför sig till att det var ett så kallat ollonår, varför föryngrad areal blev stor. En tendens till samma utfall kan ses i areal nyanlagt och hjälpplanterat ädellöv. Det finns alltså en naturlig dynamik i vilka åtgärder som ansöks för och får ekonomiskt stöd. I Årsredovisning 2023 beskrivs även ett ökat intresse för att byta trädslag från exempelvis gran till ädellöv och att detta ökade intresse skulle beror på skogsägares anpassning till klimatförändringar och ökade problem med skadeinsekter på gran.

Tabell 4.2. Skogsstyrelsens Årsredovisning 2023 – tabell 9.3. Åtgärdad areal för Ädellövskogsbruk, hektar.

Åtgärd	Åtgärdad areal, ha				
	2023	2022	2021	2020	2019
Föryngring	439	173	192	118	283
Nyanläggning och hjälpplantering	326	301	224	197	244
Röjning	1413	1228	1098	1641	1463
Framgallring	0	8	6	1	11
Övrig skötsel	145	199	263	217	131
Nedtagning av stängsel samt stängselvård*	272	281	327	273	198

*Åtgärdad areal gällande nedtagning av stängsel avser yta som frigjorts från stängsel och areal gällande stängselvård avser stängslad areal.

I Årsredovisning 2023 redovisas att under åren 2021–2023 har endast 17 procent av stödpengarna gått till kvinnor. Detta kan jämföras med att 39 procent av Sveriges enskilda skogsägare är kvinnor och 61 procent män. Den sneda fördelningen av utbetalt stöd mellan könen förklaras delvis med att kvinnor äger en betydligt mindre areal skogsmark än män. Se tabell 4.3 nedan.

Tabell 4.3. Skogsmark fördelat per kön samt andel utbetalt stöd Nokås och Ädellövskogsbruk 2021–2023

Ägare av skogsmark fördelat på kön	Ägd andel av areal produktiv skogsmark 2022 ²³	Andel av totalt utbetalt stödbelopp per kön 2021 – 2023-11-30	
		Kvinnor	Män
Enbart kvinnor äger	15 %	13 %	0
Ägs gemensamt av kvinnor och män	28 %	4 %	21 %
Enbart män äger	57 %	0	63 %
Summa	100 %	17 %	83 %

²³ 10. Deklarerad areal produktiv skogsmark (fysiska personer) efter År, Kön och Region. PxWeb (skogsstyrelsen.se)

4.2.2 Översyn av Skogsstyrelsens ekonomiska stöd

2023 presenterades en förstudie²⁴, som påbörjades efter internrevisionens granskning av hanteringen av stöden Nokås och stöd för Ädellövskogsbruk 2021. Förstudien presenterade förslag på bland annat organisatoriska förändringar av stödhanteringen och utvecklingsbehov för en mer effektiv och rättssäker hantering av stöden. Skogsstyrelsen började då ett arbete för att utveckla och effektivisera ansökningsförfarandet för de nämnda stöden, samt underlätta för sökanden. Arbetet delades in i fyra olika områden:

- digitalisera ansökan
- ramar för stöden
- utveckla handläggare- och rådgivningsorganisationen
- utveckla handläggarstöd

Ett effektivare ansökningsförfarande sparar administrativa resurser, vilket inte per automatik innebär att dessa skulle kunna användas som stöd istället, då handläggning respektive stöd och rådgivning finansieras av olika anslagsmedel. Skogsstyrelsen kan inte själv besluta om flytt av anslagsmedel då det kräver riksdagsbeslut. Det skulle däremot teoretiskt vara möjligt att i myndigheten internt besluta att vissa rådgivningsaktiviteter temporärt skulle finansieras på förvaltningsanslaget. Detta har exempelvis tillämpats av Region Syd vid några tillfällen de senaste åren.

Sedan september 2024 kan stödansökningar hanteras digitalt i Navet. En e-tjänst för ansökan om utbetalning respektive ansökan om ändring har utvecklats och levererats.

Ett enklare ansökningsförfarande borde leda till fler sökande, vilket i sin tur borde resultera i fler utförda åtgärder i skogen och därmed större bidrag till nuvarande effektmålet *Mer varierade skogar*.

Ett behov av att se över och uppdatera ramarna för stöden identifierades, det vill säga vad Skogsstyrelsen de facto ger stöd för och hur det harmoniserar med förordning och föreskrift. Det arbetet har pågått sedan hösten 2024 och kommer att pågå hela 2026 och eventuellt även en bit in på 2027 om det behövs en ändring av tillämplig förordning.

I förstudien lyftes behovet av att utveckla handläggare- och rådgivarorganisationen för arbetet med ekonomiska stöd, bland annat genom att koncentrera handläggningen till färre handläggare, för att säkerställa effektivitet och rättssäkerhet. Det arbetet har resulterat i att det nu finns ett team av handläggare, bestående av medarbetare från både distrikt och enheten för områdesskydd, på plats. Effektiviseringsvinsten har inte riktigt visat sig ännu då medarbetare slutat samt att många av handläggarna inte har fått den koncentrerade tid för handlägningsarbetet som var tänkt. En kombination av att arbetssätt och rutiner har satt sig och att nya handläggare har anställts på i princip 100 procent gör förhoppningsvis att den tänkta effektiviseringsvinsten nu kan realiseras.

²⁴ Skogsstyrelsen, Förstudie – Hantering av de ekonomiska stöden Nokås och Ädellövskogsbruk, Dnr 2023/1917

Utvecklingsarbetet för rådgivningsorganisationen har lett till ett arbetssätt där rådgivnings- och stödprocessen har regelbundna avstämningar för att diskutera lösningar, så att stödrådgivningen ger resultat i både antal och kvalitet på stödansökningar för att stöden ska kunna bidra som tänkt till måluppfyllelse för Levande skogar.

Arbetet med att utveckla arbetet med handläggarsöd har pågått sedan förstudien med åtgärdsplan togs fram. Det fanns ett stort behov av att uppdatera stödjande dokument, vilket har lett till att instruktioner för handläggare har omarbetats och resulterat i en helt ny handbok för handläggning. Utbildning för det nya handläggningsteamet har också genomförts.

4.3 Utvärderingens analys och slutsatser utifrån uppföljning av ekonomiska stöd

Utifrån beskrivet syfte i årsredovisningarna samt beskrivning av stöden på myndighetens hemsida²⁵ är utvärderingens bedömning att samtliga ekonomiska stöd i tabell 4.1 ovan, utom återvätningsavtal, har bidragit till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* på olika sätt och i olika grad. Denna bedömning har inte helt delats av Skogsstyrelsen självt enligt vad som kan utläsas i myndighetens årsredovisningar för perioden 2019–2023.

I årsredovisningen 2023 kap. 5 Mål och resultat nämns både ädellövskogsstödet och stödet till kompetensutveckling inom Landsbygdsprogrammet 2014 – 2022 som exempel på genomförda aktiviteter inom ramen för *Mer varierat skogsbruk*. Utvärderingen tolkar det som att myndigheten bedömer att dessa två aktiviteter därmed har bidragit till effektmålet.

Även regeringens inställning har varit att flera av Skogsstyrelsens ekonomiska stöd bidragit till det dåvarande effektmålet *Mer varierat skogsbruk*. I anvisningarna VP2023 beskrevs nämligen att regeringen aviserade en ökning kopplat till Skogsstyrelsens ekonomiska styrmedel i form av stöden till *Ädellövskogsbruk* respektive *Nokås* och att dessa bidrar till bland annat det ovannämnda effektmålet.

Utvärderingen gör den samlade bedömningen att de ekonomiska stöden, som hanteras av Skogsstyrelsen, även kommer att bidra till nuvarande effektmålet *Mer varierade skogar*.

Frågan är om det är effektivt och rätt användande av resurser att ha stöd som konkurrerar med varandra till innehåll och/eller målgrupp. Utvärderingens bedömning är att Skogsstyrelsen har svårt att arbeta med flera olika stöd som helt eller delvis riktar sig mot samma målgrupp och omfattar liknande aktiviteter. I synnerhet om stödaktiviteterna sker inom ramen för ett projekt samtidigt som det pågår arbete med stöd finansierat inom de ordinarie anslagen för 1:1 och 1:2. I arbetet med prioriteringar inom verksamheten är det naturligt att riktade projektmedel får mer fokus än ordinarie anslagsverksamhet. Följden blir lätt att potentialen i de ordinarie stödformerna förbises och inte prioriteras. Stöden *Skogens miljövärden* respektive *Nokås* bidrag till effektmålet *Mer varierat*

²⁵ Skogsstyrelsen [Stöd och bidrag - Skogsstyrelsen](#) – hämtad 20250818

skogsbruk skulle sannolikt ha varit större och effekten sammantaget större om kommunikation om stöden varit tydligare rörande vilka åtgärder respektive stöd omfattade. Då hade inte stöden konkurrerat utan kompletterat varandra och det hade lett till att stöden nyttjades bättre. Det är en lärdom för myndigheten att ta med framgent när stöd utformas.

Det är utvärderingens bedömning att det utvecklingsarbete som görs och har gjorts inom ramen för den översyn av myndighetens arbete med ekonomiska stöd, vilken föranleddes av en rapport från internrevisionen, kommer att bidra till ett effektivare arbete och därmed ett effektivare nyttjande av resurser.

Riktade informations- och kommunikationsinsatser till målgrupperna för de olika stöden har visat sig ha effekt och vara viktiga för att hålla efterfrågan på stöden uppe. Det finns alltså en tydlig koppling mellan typ och mängd marknadsföring av stöden, hur många stödansökningar som kommit in och hur mycket stöd som har betalats ut. Det visar att effekten av stöden på effektmålet blir större med riktade resurser för rådgivning/marknadsföring. Det bör i sammanhanget nämnas att individuell rådgivning och tillhörande rådgivningskvitto ingår som en del av handläggningen av stöden. Denna riktade stödrådgivning hamnar dock i skymundan och skulle behöva lyftas fram som det viktiga verktyg det är för att de ekonomiska stöden ska nyttjas effektivt. Anledningen till det kan sökas i ett otydligt ägarskap mellan rådgivnings- och stödprocesserna. Här finns möjligheter till utveckling, dels i form av ökad samverkan mellan berörda processer, dels i ett tydligare ägarskap av stödrådgivningen, dels att stödrådgivningen lyfts fram som ett viktigt verktyg för att nå måluppfyllelse och därmed ett bättre bidrag till berörda effektmål.

Det är också rimligt att anta att både de som fått stöd och de som fått riktade informations- och kommunikationsinsatser, vilka kan vara samma personer, i sin tur för information om stödmöjligheterna vidare. Det är rimligt att anta att sådana effekter i form av ”ringar på vattnet” finns, men för att närmare kunna analysera och belägga de effekterna behöver det undersökas hur och vilken typ av information mottagare av stöd har fått. Även den geografiska spridningen av utbetalda stöd kan ge information om olika insatsers effekt om dessa har genomförts som riktade insatser geografiskt och/eller tematiskt. Enligt information från medarbetare på enheten för ekonomiska stöd²⁶ kan de se att distrikt som jobbar mycket med rådgivningar ofta har en lista – en ”kö” med väntande rådgivningar. Det får även effekten att antalet stödansökningar ökar då information sprids mellan bekanta och grannar i områden där det har varit rådgivning. Ytterligare en effekt som syns är att en gruppträff ofta leder till önskemål om enskild rådgivning på fastigheten.

Enligt Årsredovisning 2023 är manliga skogsägare överrepresenterade som stödmottagare jämfört med kvinnliga skogsägare även när det faktum att män äger mer skogsmark än kvinnor vägs in – se tabell 4.3. Manliga skogsägare äger själva eller tillsammans med andra män 57 procent av skogsmarksarealen och tar emot 63 procent av beviljat stödbelopp. Av de skogsfastigheter som ägs av båda könen

²⁶ Skogsstyrelsen, Skriftlig information (20250508) från Ann-Sofie Österberg, Enheten för ekonomiska stöd

går 84 procent av beviljat stödbelopp till män då de står som sökande på majoriteten av ansökningarna. I årsredovisningen lyfts behovet av fortsatt analys om orsaker, samt att ta fram åtgärder. Av Årsredovisningen för 2023 framgår att Skogsstyrelsen under 2024 behöver granska hur rådgivnings- och informationsmaterial fungerar ur ett jämställdhetsperspektiv. Om det är så att det finns skrivningar och utformningar i nuvarande material som underbygger en överrepresentation av stödansökningar från manliga skogsägare är det viktigt att myndigheten vidtar åtgärder. En utveckling av rådgivnings- och informationsmaterial ur ett jämställdhetsperspektiv är något som rör hela Skogsstyrelsen och inte enbart arbetet med ekonomiska stöd. Det kan även finnas skäl att följa upp hur myndigheten träffar andra målgrupper. Dock görs idag ingen regelbunden uppföljning av dessa målgrupper.

Inom ramen för rådgivningsarbetet har det förts en diskussion om hur Skogsstyrelsens olika rådgivningsinsatser kan bli mer inkluderande²⁷. Fokus för resonemangen har varit mötet med människor snarare än informationsmaterial. Uppfattningen är att dessa diskussioner har haft påverkan på planering av träffar men även bemötande. Det har dock inte gjorts någon särskild uppföljning av detta. När det gäller skillnaden mellan manliga och kvinnliga stödmottagare har det inte gjorts någon samlad analys av orsaken utan det har mer varit diskussioner i olika konstellationer och det har inte kunnat identifieras om det är något i Skogsstyrelsens egen verksamhet som är orsaken. Dock kommer myndigheten enligt uppgift att fortsätta följa utvecklingen.

²⁷ Skogsstyrelsen (2025). Karin Bengtsson - muntlig referens 2025-07-23

5 Effekter av Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt – Projekt mål 4

Projektmål 4: Beskriva, analysera och utvärdera aktiviteter inom ramen för Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt;

- a) *Analysera och utvärdera hur väl genomförda aktiviteter har följt de årliga verksamhetsplanerna, samt anledningar till eventuella avvikelser.*

Utvärderingsmetoder: 3 (mätning efter insats). Etablera nolläge! Svårt med data för metod 2 pga. dålig/för lite info.

I kapitlet beskrivs hur Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt har utvecklats sedan 2005 och ger även en utblick framåt. Utvärderingen utgår från genomförda utvärderingar, regeringsuppdrag och projektrapporter som genomförts i olika omgångar. Delfrågan om temaveckor som ingår i projektmål 4 hanteras under kapitel 6.

Den utvärderingsmodell som använts för att utvärdera projektmål 4 är *mätning efter insats* (modell 3). Utgångsläget/nolläget har varit areal produktiv skogsmark brukad med hyggesfria metoder 2019. På grund av svårigheter med att få fram data med tillräcklig tillförlitlighet och kvalitet har metoden med *upprepade mätningar* (modell 2) inte kunnat användas.

5.1 Om Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt

Skogsstyrelsen har sedan 2005 haft ett uppdrag att verka för att öka kunskapen och användningen av hyggesfritt skogsbruk. Initialt var inriktningen att sammanställa befintlig kunskap och bygga upp intern kompetens och kunskap inom området. Senare fokuserade arbetet mer på att tillgängliggöra framtagna kunskapsunderlag samt att aktivt sprida dem genom olika former av information och utbildningar, internt såväl som externt. Från att inledningsvis ha fokuserat på skötsel av kontinuitetsskogar har arbetet breddats för att även innehålla till exempel lövskogsskötsel, aktiv naturvård och kvalitetsvirke. Den här utvecklingen var till stor del driven underifrån i och med att olika aktörer som till exempel kommuner och andra skogsägare visade ett ökat intresse för alternativa skötselformer.

Ett viktigt steg i Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt togs 2021 då myndigheten fastställde en definition av hyggesfritt skogsbruk:

”Hyggesfritt skogsbruk på skogsmark med produktionsmål innebär att skogen sköts så att marken alltid är trädbevuxen utan att det uppstår några större kalhuggna ytor.”

Avsaknaden av en tydlig definition hade i tidigare utredningar identifierats som ett viktigt hinder, som gjorde det svårt att mäta och följa upp omfattningen (se 5.2.1). Det medförde också svårigheter för skogssektorn att kommunicera och utveckla det hyggesfria skogsbruket. Skogsstyrelsen har för avsikt att utvärdera definitionen av hyggesfritt skogsbruk 2026. Dels för att följa upp om den möjliggjort en bättre uppföljning av hur mycket hyggesfritt skogsbruk som

bedrivs, dels för att följa upp om den bidragit till det förtydligande som varit avsikten och inte lett till negativa konsekvenser för skogsskötseln. Även de hyggesfria metoderna bör utvärderas utifrån de olika mål man har med att använda dem. Det kan till exempel vara effekter på virkesproduktion och virkeskvalitet, biologisk mångfald, upplevelsevärden eller anpassningar till renskötseln.

Verksamheten genomfördes till största delen inom ramen för projektet *Hyggesfritt skogsbruk*. Projektet avslutades 2024 och gick över till ordinarie verksamhet.

Skogsstyrelsen har en ny policy för hyggesfritt skogsbruk som började gälla den 2 maj 2025 och ersätter en tidigare policy från 2010. Policyn beskriver vad hyggesfritt skogsbruk är samt Skogsstyrelsens ambition att öka omfattningen på lämplig mark och där det är i markägarens intresse. Policyn från 2010 har varit ett viktigt stöd i hyggesfrittprojektet även om den på senare tid blev lite inaktuell. Den nya policyn förhåller sig neutral till hyggesfritt, som den ser som ett komplement till traditionellt trakthyggesbruk. Skogsstyrelsen avvaktade med att ta fram den nya policyn tills en definition av hyggesfritt skogsbruk fanns på plats.

5.2 Resultat av utförda utvärderingar, utredningar och slutrapporter med koppling till hyggesfritt skogsbruk

Skogsstyrelsens insatser har framförallt genomförts inom ramen för projektet *Hyggesfritt skogsbruk* och två samverkansprojekt inom ramen för miljömålsrådets samverkansåtgärder: *Ett mer variationsrikt skogsbruk* och *Staten går före som skogsägare*. Nedan beskrivs resultatet av de utredningar, regeringsuppdrag och slutrapporter från projekten som utförts sedan 2018.

5.2.1 Effektutvärdering av Skogsstyrelsens arbete för att öka arealen skogsmark som brukas med hyggesfria metoder

Den senaste effektutvärderingen av Skogsstyrelsens insatser för mer varierade skogar genomfördes 2018 ”*Effektutvärdering av Skogsstyrelsens arbete för att öka arealen skogsmark som brukas med hyggesfria metoder*”²⁸. Utvärderingen fokuserade framförallt på Skogsstyrelsens projekt *Hyggesfritt skogsbruk* vars mål var att:

1. Öka medvetenhet och kunskap om, samt påverka attityderna till hyggesfritt skogsbruk, internt och externt.
2. Förmedla aktuell kunskap om hyggesfritt skogsbruk, dess möjligheter och begränsningar.
3. Verka för att försök och demonstrationsytor kommer till stånd och att de visas för intresserade målgrupper.

Inom projektet arbetade Skogsstyrelsen både med olika former av generell kunskaps- och metodutveckling och mer operativa insatser för att sprida och överföra kunskap om hyggesfritt skogsbruk till olika aktörer inom den skogliga sektorn. Framförallt riktades aktiviteterna lokalt och regionalt till skogsägare och yrkesverksamma inom näringen.

²⁸ IVL Miljöinstitutet (2018). [Effektutvärdering av Skogsstyrelsens arbete för att öka arealen skogsmark som brukas med hyggesfria metoder](#) (Nr U6063)

Utvärderingen visade att 33 procent av de som deltog i Skogsstyrelsens aktiviteter påbörjade arbete med hyggesfritt skogsbruk eller utökade sin areal med hyggesfritt. Insatserna hade mer effekt på enskilda skogsägare än på yrkesverksamma. Skogsstyrelsens insatser bedömdes hålla en mycket god kvalitet och var uppskattade, men hade i huvudsak en kunskapsbyggande effekt snarare än att förändra attityder och intresse för hyggesfritt skogsbruk. Enskild rådgivning i kombination med försöks- och demonstrationsområden, samt rådgivning kombinerat med informationsträffar/utbildning bedömdes ha störst påverkan för att enskilda skogsägare antingen skulle påbörja hyggesfritt skogsbruk eller utöka sin areal. Tillgången till demonstrationsområden ansågs enligt utvärderingen vara av stor betydelse för att attrahera markägare att satsa på hyggesfritt skogsbruk.

De brister som identifierades i effektutvärderingen var att Skogsstyrelsen inte fokuserat tillräckligt på att stärka incitamenten för olika aktörer att öka sin areal med hyggesfritt skogsbruk, samt att myndigheten inte vidareutvecklat definitionen av hyggesfritt skogsbruk, så att den blir mer mätbar och samtidigt allmänt accepterad av sektorn. Även inriktningen på den tekniska utvecklingen och bristande kunskap i branschen sågs som viktiga hinder för utökningen av hyggesfria metoder.

5.2.2 Miljömålsrådets samverkansåtgärder

Miljömålsrådet initierar och följer upp samverkansåtgärder inom ramen för sina programområden²⁹. Skogsstyrelsen har deltagit i två samverkansåtgärder med nära koppling till hyggesfritt skogsbruk: *Ett mer variationsrikt skogsbruk* och *Staten går före som skogsägare*.

5.2.2.1 Slutrapport för Ett mer variationsrikt skogsbruk

Skogsstyrelsen var drivansvarig för det här samverkansåtgärden, som inleddes 2020 inom programområdet *Insatser för Grön infrastruktur*. I samarbetet deltog Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, länsstyrelserna genom länsstyrelserna i Västerbottens och Västmanlands län, samt representanter från skogssektorn inklusive ideella organisationer och universitet/högskolor.

Effektmålet för *Ett mer variationsrikt skogsbruk* har varit att utveckla förutsättningarna för den gröna infrastrukturen i skogen genom att skapa ökat intresse, kunskap och engagemang för ett mer variationsrikt skogsbruk med ett större inslag av lövträd/lövskogar, en ökad användning av hyggesfria metoder, skapande av naturvärden, samt skapande och nyttjande av kulturvärden

I slutrapporten konstaterades att projektet har lyckats bra med att bygga en gemensam kunskapsbas och plattform för dialog och samverkan, bland annat, genom att anordna fältexkursioner och erfarenhetsutbyten kring åtgärder för grön infrastruktur. Däremot tillät inte projektiden att ta fram demoområden och planera eller utföra exempel som visar exempel på variationsrikt skogsbruk och hur de bidrar till en grön infrastruktur.

²⁹ För varje programområde finns en drivansvarig myndighet, som ansvarar för att hålla ihop arbetet och leveranserna. Inom vissa områden kan andra myndigheter ha drivansvaret för olika projekt inom programmet. De är då ansvariga för framdrift och leveranser inom det enskilda projektet. Åtgärderna finansieras av myndigheterna själva.

För Skogsstyrelsens del har projektet bidragit till att hyggesfrittprojektet breddats till att även innehålla exempelvis lövskogsskötsel, aktiv naturvård och kvalitetsvirke, vilket beskrivs i Skogsstyrelsens verksamhetsplan för 2023. Här beskrivs också att samverkansgrupper kommer att startas upp för fortsatt regionalt erfarenhetsutbyte om variationsrikt skogsbruk, som en fortsättning på de arbetsgrupper som bildades inom *Ett mer variationsrikt skogsbruk*. I stället för att begränsa arbetsgrupperna till de avgränsade områden som utsågs i projektet *Mer variationsrikt skogsbruk*, kommer upptagningsområdet för arbetsgrupperna nu att vara mer heltäckande över hela landet genom att de baseras på Skogsstyrelsens regioner Syd, Mitt och Nord. Utifrån slutsatser i projektet planeras det inom rådgivningsprocessen flera utbildningsinsatser inom området variationsrikt skogsbruk. Insatserna inkluderade kurser om lövskogsskötsel inom LBP och rådgivning om klimatanpassning.

En slutsats från projektets slutrapport var att ett variationsrikt skogsbruk är en viktig komponent i länens handlingsplaner för grön infrastruktur och bedömningen var att det behövs mer resurser, och ett tydligt uppdrag, till länsstyrelserna. Skogsstyrelsen bör få i uppdrag att stötta länsstyrelserna i arbetet, med särskilt fokus på samverkan med de skogliga aktörerna.

5.2.2.2 Slutrapport för Samverkansåtgärden Staten går före som skogsägare³⁰

Staten går före som skogsägare var en fristående samverkansåtgärd inom Miljömålsrådet. Skogsstyrelsen var drivansvarig för projektet som också hade deltagare från Fortifikationsverket, länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Statens fastighetsverk (SFV), Sveaskog AB och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Samverkansåtgärden ”Staten går före som skogsägare” beslutades av Miljömålsrådet (MMR) inom ramen för det 2022 avslutade programområdet ”Staten går före”. Arbetet har varit vilande under 2023, men återupptogs under 2024 för att slutföras fristående, utan koppling till något programområde.

Åtgärdens syfte har varit att bidra till förbättrad grön infrastruktur på den statligt ägda skogsmarken, vilken motsvarar cirka 20 procent av den produktiva skogsmarken i Sverige. Medverkande myndigheter och aktörer har enats om tre effektmål³¹ för 2029 som tydliggör önskad förflyttning och som ska ligga till grund för och guida arbetet inom respektive organisation. Målen syftar till att landskapets naturvärden och grön infrastruktur ska beaktas vid all skogsbruksplanering. Det fanns en förväntan att samverkan kring effektiva åtgärder skulle öka takten och kvaliteten i miljöarbetet, att arealen som brukas med hyggesfria metoder skulle öka och att den gröna infrastrukturen beaktas och stärkas på ett bättre sätt i den skogliga planeringen. Förhoppningen var att arbetet

³⁰ Miljömålsrådet (2024) Slutrapport Staten går före som skogsägare – en fristående samverkansåtgärd på uppdrag av Miljömålsrådet (NV02027-15)

³¹ Deltagande statliga skogsägare har tillgång till verktyg och arbetssätt med vilka relevant och standardiserad information, baserad på länsstyrelsernas handlingsplaner för grön infrastruktur och andra underlag om landskapets naturvärden, rutinemässigt införlivas i skogsbruksplaneringen. Det finns kunskap och praktisk erfarenhet om var på produktionsmarken som olika former av hyggesfri och naturnära skötsel gynnar grön infrastruktur. C. Deltagande statliga skogsägare har utökad och mer detaljerad kunskap om var på den egna skogsmarken som höga natur- och kulturmiljövärden finns, var höga natur- och kulturmiljövärden finns i närområdet, och god insikt i pågående metodutveckling för att kvalitetssäkra och komplettera denna kunskap.

även ska inspirera andra skogsägare genom att staten går före och visar på möjliga arbetssätt och effekterna av dessa.

I projektet identifierades utgångsläget för de olika deltagarna samt hinder och möjligheter. Parterna enades om ett antal viktiga insatsområden som styr mot effektmålen. Arbete kopplat till insatsområdena kommer att pågå efter samverkansåtgärdens avslut, med årliga avstämningar mellan deltagarna fram till 2029.

5.2.3 Regeringsuppdraget *Förutsättningar för hyggesfritt skogsbruk och definition av naturnära skogsbruk i Sverige*³²

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket fick 2022 det gemensamma regeringsuppdraget att utreda förutsättningar och eventuella hinder för hyggesfritt skogsbruk samt att formulera ett förslag på definition av naturnära skogsbruk för svenska förhållanden. Dessutom ingick i uppdraget att sammanställa kunskap om de hyggesfria metoderna och att göra en kunskapssammanställning om innovationsarbete och affärsmodeller med avseende på hyggesfritt skogsbruk och kontinuitetsskogsbruk.

Utredningen fann att traditioner, normer, attityder och förväntan på lönsamhet kan utgöra hinder för skogsägaren att bruka sin skog med hyggesfria metoder. Ett ytterligare hinder är att kunskapsläget för de olika metoderna inom hyggesfritt varierar och för flera metoder saknas kunskap rörande bland annat föryngring, beståndsutveckling och effekter på miljövärden. Skogsägare upplever även svårigheter kring att få information om hyggesfria brukningsmetoder från sina skogliga rådgivare, som i de flesta fall är virkesköpare från skogsbolag och skogsägarföreningar. En svagt utvecklad marknadsstruktur rörande specialvirkessortiment är också ett identifierat hinder för att utveckla hyggesfritt skogsbruk. Dessutom är många av skogens värden inte marknadsprissatta och skogsägare saknar incitament att investera i värden som inte ger direkta inkomster.

En slutsats i utredningen var att staten behöver ge styrning för att åstadkomma en generell ökning av hyggesfritt brukande. Med en sådan generell ökning bedömde myndigheterna att det går att komma över flera av de analyserade hindren. Staten behöver även ge styrning för att öka hyggesfritt brukande i områden där det är av särskild vikt för samhället att det sker ett anpassat brukande.

Utredningen landade i ett antal förslag för att öka tillämpning av hyggesfria metoder, bland annat genom tydligare styrning till Sveaskog och Statens Fastighetsverk, incitament för kompetensutveckling av entreprenörer och ökad finansiering av forskning för tillämpning av hyggesfria metoder. Dessutom föreslogs att berörda myndigheter ska få i uppdrag att utreda hur ekonomiska incitament och affärsmodeller kan bidra till utvecklandet av hyggesfritt skogsbruk och ökad produktion av viktiga samhällsvärden i skogen. Utredningen föreslog vidare att Skogsstyrelsen skulle få i uppdrag att genomföra riktad uppsökande rådgivning till skogsägare, vilka har kontinuitetsskogar som är lämpliga för

³² Skogsstyrelsen (2023). [Förutsättningar för hyggesfritt skogsbruk och definition av naturnära skogsbruk i Sverige](#) Rapport 2023-16

hyggesfritt brukande, samt att anpassa och tillgängliggöra bättre kunskapsunderlag avseende förekomsten av kontinuitetsskogar.

Uppdraget redovisades den 13 december 2023. Myndigheternas förslag ligger fortfarande hos regeringen för avgörande om fortsättning.

5.3 Framtiden inom hyggesfritt skogsbruk

Det övergripande målet för Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt är fortsatt att hyggesfritt skogsbruk ökar i omfattning och tillämpas på större arealer. En ökad tillämpning av hyggesfritt skogsbruk gör att hyggesfria metoder blir en naturlig självklar del av skogsbruket och ett valbart alternativ för den enskilde. En ökad andel hyggesfritt skogsbruk leder till en ökad variation och bidrar till att nå såväl den enskildes som samhällets mål.

En fortsatt viktig insats i arbetet är att förbättra kunskapsläget allmänt om hyggesfritt skogsbruk och öka kunskapen inom skogssektorn om hur de hyggesfria metoderna fungerar och kan användas.

Värt att notera är att Skogsstyrelsens sedan länge etablerade samarbete med SLU har utvecklats och numera ingår även Skogforsk i en del av den pågående samverkan inom forskning och utveckling av hyggesfritt skogsbruk.

5.3.1 Projektet Hyggesfritt skogsbruk blir ordinarie verksamhet

Projektet Hyggesfritt skogsbruk som pågått från 2005 avslutades 2024 och ingår nu i ordinarie verksamhet. Många av de insatser som var initierade av projekt och planerade för 2024–2025 kommer därmed att fortgå, bland annat:

- I samverkan med forskning, och sektorns övriga aktörer kommer Skogsstyrelsen att fortsätta sammanställa befintliga kunskaper och sprida kunskap om hyggesfritt skogsbruk i olika sammanhang för att ge internt och externt stöd om hyggesfritt skogsbruk.
- Skogsstyrelsen har reviderat sin policy för hyggesfritt skogsbruk, vilken började gälla 2 maj 2025. Den uppdaterade policyn blir ett viktigt bidrag till att alla på Skogsstyrelsen har kunskap om vad hyggesfritt skogsbruk är, hur de hyggesfria metoderna kan tillämpas och vilken syn Skogsstyrelsen har på hyggesfritt skogsbruk.
- Skogsstyrelsen fortsätter att följa utvecklingen i skogen när det gäller arealen hyggesfritt som underlag för att analysera variationen i skogen och brukandet.
- Nya riktlinjer för rådgivningsarbetet har tagits fram, vilket påverkar det framtida arbete med hyggesfritt. Här ingår ett ställningstagande vilken del av verksamheten som ska utföras med finansiering av anslagsmedel respektive bedrivs inom ramen för Skogsstyrelsens uppdragsverksamhet.

5.3.2 Distriktens arbete med hyggesfritt

I distriktens arbete ingår att säkerställa att man har bra förutsättningar för att bedriva ett allsidigt rådgivningsarbete bestående av både inomhus- och

utomhusträffar, temadagar, enskild rådgivning till skogsägare³³, samt att genomföra dessa rådgivningsaktiviteter. En viktig förutsättning för rådgivning och utbildning i fält är att ha bra demonstrationsområden att tillgå.

I distriktens arbete ingår även att bidra i utvecklingsarbetet för hyggesfritt skogsbruk. Utveckling kan ske i samverkan med externa, såsom kommuner, skogsägare, skogliga utförare med flera, och att ha externa samarbeten är en viktig del i distriktens arbete.

Nytt från 2025 är att delar av den hyggesfria rådgivningsverksamheten kommer att bedrivas som uppdragsverksamhet (UV).

5.3.3 Skogsstyrelsens fastighetsförvaltning.

På Skogsstyrelsens fastigheter planerar fastighetsförvaltningen att aktivt ställa om 20–30 procent av produktionsbestånden till hyggesfritt skogsbruk. De demonstrationsytor som finns omfattar uppskattningsvis cirka 5 procent av produktionsbestånden.

5.4 Analys, diskussion och slutsatser

Skogsstyrelsen har arbetat aktivt med hyggesfritt skogsbruk sedan 2005. Kunskapen i ämnet ökar, både i myndigheten och sektorn. Trots det är ökningen av arealen hyggesfritt är liten, särskilt bland större skogsägare. Den största förändringen kan vi notera bland små skogsägare. Det är dock för tidigt att avgöra om det är ett trendbrott vi ser eftersom skattningen ligger inom undersökningens felmarginal.

Tabell 5.1. Areal hyggesfritt skogsbruk (1 000 hektar) efter Ägarklass, År och Variabel

	2023	2022	2021	2020	2019
Enskilda ägare	566,5	511,7	487,5	480,9	-
Allmänna ägare, aktiebolag och övriga privata skogsägare	211,8	207,9	241,0	163,2	-
Alla ägarklasser	778,3	719,8	728,5	644	-

Att myndighetens fastighetsförvaltning planerar en kraftig ökning av hyggesfritt brukande på Skogsstyrelsens fastigheter kan öka intresset för hyggesfria metoder. Det skapar trovärdighet, samt ger bättre förutsättningar för fältrådgivning och kunskapsinhämtning. Även andra offentliga skogsägare som Uppsala Akademiförvaltning och ett flertal kommuner har visat intresse att öka andelen hyggesfritt brukande i sina skogsförvaltningar.

Den framtagna definitionen av hyggesfritt skogsbruk har medfört ökad förståelse, ger bättre underlag för diskussioner, samt möjliggör uppföljningen av hur mycket hyggesfritt som bedrivs.

Det finns geografiska skillnader över landet som också speglar att skogsbrukets syn på hyggesfritt skogsbruk varierar. Till del kan det bero på att ägarstrukturen

³³ Utgår vid halvårsskiftet 2025. Därefter uppdragsverksamhet.

skiljer sig och att stora skogsägare är generellt mindre intresserade av alternativa skötselformer utifrån ekonomiska aspekter. I södra Sverige finns det en större kontinuitet av plockhuggna marker och en större variation när det gäller skogsägarnas mål med sitt ägande. Skogsfastigheterna är generellt mindre och målen är i högre utsträckning andra än de rent ekonomiska.

Den geografiska skillnaden kan också till viss del avläsas i skogsägarföreningarnas olika inställning till hyggesfritt skogsbruk. Skogsägarföreningarnas syn på hyggesfritt fortplantas genom sin normerande påverkan till skogsägarna. Skogsägare vill följa normer, göra rätt och bli accepterade av de som är kunniga. Det kan leda till att många som är intresserade inte vågar ta steget. Det finns också exempel på det omvända. I södra Sverige har skogsägarföreningarna ökat sin kompetens om hyggesfritt skogsbruk för att möta ett ökat intresse från sina medlemmar. De stora skillnaderna inom skogsbruket kan tolkas som att skogsbruket befinner sig i en kritisk omställningsfas där det råder osäkerhet vilken väg utvecklingen kommer ta. I det perspektivet har Skogsstyrelsen en viktig roll som kunskapsförmedlare.

Även Skogsstyrelsens aktiviteter kring hyggesfritt skiljer sig över landet, delvis på grund av skogsägarnas olika grad av intresse. Intresset är större för hyggesfritt i söder än i norr. Styrningen har medvetet varit att regioner och distrikt själva får bedöma i vilken omfattning arbetet med hyggesfritt prioriterats. Det kan underlätta att lokala förutsättningar får styra, men medför samtidigt att myndigheten riskerar att tappa effekt i arbetet.

Skogsstyrelsen har avslutat projektet *Hyggesfritt skogsbruk* och verksamheten blev en del av ordinarie verksamhet från och med 2025. Det fortsatta arbetet inom området hyggesfritt skogsbruk kommer i huvudsak att ske inom kunskaps- och rådgivningsprocesserna, men även inom myndighetens uppdragsverksamhet. Dock finns det en osäkerhet internt kring vilka resurser som kommer att finnas tillgängliga för det fortsatta arbetet inom området hyggesfritt skogsbruk.

Skogsstyrelsen har beslutat att en del av träffar med yrkesverksamma (de som inte består av informationsinsatser eller är av samverkanskaraktär) och enskild rådgivning, både för skogsägare och yrkesverksamma, ska vara avgiftsbelagd. Avgiftsfri rådgivning inom hyggesfritt får dock fortsätta första halvåret 2025. Totalt sett riskerar detta att minska Skogsstyrelsens insatser för att öka andelen hyggesfritt, vilket kan medföra att skogsägarna går tillbaka till det man alltid gjort. Skogsstyrelsen riskerar därmed att missa målen kring mer varierade skogar, om inte nya angreppssätt utvecklas.

Forskningen inom området ökar. Det finns ett stort behov av ny kunskap om hur hyggesfritt skogsbruk kan optimeras för att få så stor avkastning som möjligt. Klart är att kapaciteten behöver öka i hela värdekedjan för att den ska bli effektiv. Maskinförarna är en viktig målgrupp för att studera hur gångbart hyggesfritt skogsbruk verkligen är. På det behövs mer försök och forskning.

6 Effekter av kommunikation, rådgivning och uppdragsverksamhet på effektmålet – Projektmål 5

Projektmål 5: Analysera och utvärdera aktiviteter inom ramen för Skogsstyrelsens arbete med kommunikation, rådgivning, samt uppdrag med bäring på effektmålet Mer varierat skogsbruk.

- a) *Analysera och utvärdera hur väl genomförda aktiviteter har följt de årliga verksamhetsplanerna, samt anledningar till eventuella avvikelser.*
- b) *Analysera och utvärdera om temaveckor är ett bra arbetssätt för att bidra till effektmålet. Frågan har särskilt lyfts vid uppföljningen av Skogsstyrelsens effektmål vid T3 2023.*

I kapitlet beskrivs Skogsstyrelsens rådgivningsaktiviteter under åren 2019–2023, som haft som syfte att bidra till effektmålet Mer varierat skogsbruk. Aktiviteter inom rådgivning har till stor del varit kopplade till rådgivningskampanjerna och rådgivningssatsningarna *Skog med variation*, *Hyggesfritt skogsbruk*, *Mer variationsrikt skogsbruk* och *Smart skogsbruk* och i mindre utsträckning genomförts utanför dessa verksamheter.

De utvärderingsmodeller som används för att analysera och utvärdera projektmål 5 är dels *mätningar efter avslutad insats* (modell 3), genom uppföljning av mål i verksamhetsplaneringar och utfall av aktiviteter, dels *olika former av expertbedömningar* – i det här fallet främst i form av interna och externa utvärderingar (modell 4).

6.1 Rådgivningens bidrag till effektmålet Mer varierat skogsbruk

Rådgivning är ett informativt styrmedel som avser påverka aktörers beteende och därigenom leda till effekter i skogen. Detta sker genom att öka kunskap, ändra attityder och bidra till långsiktiga normförflyttningar snarare än genom tvång, sanktioner eller ekonomiska incitament. Till rådgivningens fördelar hör att motivationen ofta ökar genom en ökad kunskap. Det kan göra att skogsägare känner sig mer engagerade och ansvariga för sitt skogsbruk, vilket kan leda till mer hållbara beslut. En långsiktig rådgivning kan också bidra till en gradvis förändring av normer och attityder inom hela skogsbruket, exempelvis i riktning mot ett mer varierat skogsbruk. En effektiv rådgivning är dock beroende av långsiktiga resurser och kompetens och det kan vara svårt att långsiktigt följa upp effekterna av specifika rådgivningsinsatser.

Under senare år har Skogsstyrelsens rådgivningsverksamhet gjort en gradvis förflyttning från avgiftsfria individuella rådgivningar i fält, mot en rådgivning

som i första hand genomförs via olika digitala verktyg och kanaler. 2024³⁴ beslutades riktlinjer för vilken typ av rådgivning som får bedrivas via finansiering från anslag respektive avgifter, vilket reglerar i vilken utsträckning processerna rådgivning respektive uppdragsverksamhet kan genomföra kunskapshöjande aktiviteter riktade till skogsägare med finansiering via antingen anslag (rådgivning) eller avgifter (uppdragsverksamhet).

6.2 Uppföljningar av effektmålet Mer varierat skogsbruk

6.2.1 2019 – Kampanjen Skog med variation

I Skogsstyrelsens årsredovisning för 2019³⁵ anges att de planerade aktiviteterna för att nå effektmålet Mer varierat skogsbruk framför allt har varit kopplade till rådgivningskampanjen Skog med variation samt hyggesfritt skogsbruk. Även det regionala strategiarbetet inom skogsprogrammet ansågs genom dialog om målsättningar med skogen och hur den ska skötas ha bidragit till måluppfyllelsen. De planerade aktiviteterna bedömdes till en hög grad vara genomförda.

Rådgivningskampanjen genomfördes under åren 2017–2019 och omfattade skogsträffar/byaträffar, webbutbildningar, exkursioner, seminarier samt olika kommunikationsaktiviteter. Material och arbetssätt som togs fram för kampanjen har sedan kampanjens avslutande funnits tillgängliga för distriktets fortsatta skogsträffar om Skog med variation. Det fanns en viss överlappning i kampanjen mot rådgivning om Hyggesfritt skogsbruk.

Utöver de aktiviteter som nämnts ovan fick Skogsstyrelsen som en del av det nationella skogsprogrammet i uppdrag av regeringen att även utveckla rådgivning för ett hållbart skogsbruk kopplat till kampanjen. Inom det uppdraget producerades bland annat ett digitalt verktyg för att ge råd om skötsel av ungskog samt olika typer av informationsmaterial och filmer, inklusive en film om skötsel av lövskog.

Kampanjen målsattes med ett kombinerat mått bestående av deltagartimmar samt antal yrkesverksamma deltagare. Målen var ursprungligen satta till 8000 deltagartimmar respektive 680 yrkesverksamma deltagare. På grund av minskade ekonomiska ramar kom dock målet att halveras under året, för att skapa möjligheter för prioritering. De nya målen sattes till 3900 deltagartimmar, respektive 339 yrkesverksamma deltagare, och utfallet blev slutligen 9516 timmar respektive 730 yrkesverksamma deltagare³⁶.

För kontrollområdet hyggesfritt var målet på nationell nivå satt till 5500 deltagartimmar, med ett utfall på 8554 deltagartimmar. I årsredovisningen för detta år konstaterades att detta indikerade en god kapacitet att genomföra rådgivning och locka deltagare till Skogsstyrelsens aktiviteter.

I december 2018 utförde konsultföretaget Greensway på uppdrag av Skogsstyrelsen en halvtidsutvärdering av kampanjen Skog med variation. Syftet

³⁴ Skogsstyrelsen (2024). Beslut – Fastställande av PM Rådgivning och utbildning – riktlinjer för finansiering från anslag respektive avgifter (dnr 2024/3983).

³⁵ Skogsstyrelsens Årsredovisning 2019

³⁶ Se tabell 6.1 för en sammanställning av deltagare fördelade på kön och roll (samtliga år).

var att utvärdera vilka effekter kampanjen hade haft på attityder och agerande och identifiera utvecklingsmöjligheter för resterande kampanjperiod.

Skogsägare och skogstjänstemän som deltagit i kampanjen svarade på en enkät om hur de uppfattat kampanjen, vilka kunskaper de fått genom den och om de bedömde att detta haft effekt på hur de bedriver skogsbruk. Dessutom intervjuades skogsägare och tjänstemän som inte deltagit i kampanjen för att identifiera relevanta delar i kampanjen och ge underlag för den fortsatta kampanjperioden.

Utvärderingen visade att det fanns en positiv grundsyn för alternativa skogsbruksmetoder och ett varierat skogsbruk, som var särskilt tydlig i relation till klimatförändringar, men även för att gynna estetiska värden och den biologiska mångfalden. Utvärderarna såg en tydligare effekt av kampanjen hos skogsägare än tjänstemän, där en betydande andel skogsägare anger en förändrad inställning, kunskap och agerande hos dem. Hos skogstjänstemännen var effekterna på kunskap och agerande inte lika tydliga, men många av dem angav att de ändrat inställning i relation till kampanjbudskapet i samband med kampanjen.

Det största hindret mot att använda alternativa skogsbruksmetoder var, enligt både skogsägare och tjänstemän, den ekonomiska risken. Slutligen konstateras att bristen på praktisk kunskap och erfarenhet kan vara det som hindrar många att prova att använda nya skötselmetoder.

6.2.2 2020 – Fysisk rådgivning på sparlåga

Rådgivningskampanjen Skog med variation avslutades 2019 och det fortsatta arbetet med variationsrikt skogsbruk fortsatte med rådgivning och träffar om löv- och /eller blandskogsskötsel (inklusive ädellöv), samt aktiviteter inom ramen för projektet Hyggesfritt. På grund av pandemin försvårades tidigare planerat arbete då mycket fick ställas in eller ersättas med digitala alternativ till fysiska träffar.

I årsredovisningen för 2020³⁷ konstateras dock att den utveckling mot nya arbetssätt i form av framför allt digitala rådgivningsformer som påskyndats i och med pandemin har gett goda erfarenheter och att det sannolikt kommer att vara ett betydande inslag i Skogsstyrelsens utbud av rådgivning även när pandemin är över. Vidare noteras en tydlig ökning av besök på rådgivningssidor på webbplatsen, till kunskapssidor om skötsel av lövskog samt i användningen av e-tjänster.

Kopplat till fokusområdet Mer varierat skogsbruk redovisas i årsredovisningen för 2020 1351 deltagare (37 procent kvinnor och 63 procent män) att ha deltagit i deltagande rådgivningsaktiviteter.

6.2.3 2021 – Rådgivning om hyggesfritt skogsbruk överväger

I årsredovisningen för 2021³⁸ noteras att nya sätt för tjänster inom rådgivning och information har utvecklats för intresserade att ta till sig kunskap kring frågor kopplade till hyggesfria metoder. Arbetet med samverkan med lärosäten och andra myndigheter på såväl nationella som internationella arenor har fortsatt.

³⁷ Skogsstyrelsens Årsredovisning 2020

³⁸ Skogsstyrelsens Årsredovisning 2021

Rådgivning som kopplar till fokusområdet Mer varierat skogsbruk handlade 2021 till största delen om hyggesfritt skogsbruk. En del rådgivning kring skötsel av löv- och blandskogar, samt om skötsel av ädellövskog inkluderas. Rådgivningen om hyggesfritt skogsbruk skedde i fält, på informationsträffar, som temadagar samt genom distansutbildningar på webben och nådde under året fram till 1730 deltagare. (32 procent kvinnor och 67 procent män). Fördelat på målgrupper var siffrorna 47 procent skogsägare/anhöriga, 24 procent skogstjänstemän, 0,5 procent skogsarbetare/entreprenörer samt 24 procent övriga.

Rådgivning om skötsel av löv- och blandskogar samt skötsel av ädellövskog omfattade 596 deltagare under året (30 procent män och 66 procent kvinnor). Fördelningen på målgrupper var 84 procent skogsägare och anhöriga, en procent samt 0,5 procent övriga.

6.2.4 2022 – Kampanjen Smart skogsbruk

Under 2022 hade rådgivningen en klart större omfattning än under pandemiåren 2020 och 2021. Enligt verksamhetsplaneringen för 2022 utgör rådgivning en stor del av arbetet mot effektområdet Mer varierat skogsbruk. Här planerades den största delen av arbetet att bedrivas inom hyggesfritt projektet. Därtill kom rådgivning om metoder för skötsel av löv- och blandskogar, som också kan bidra till ett mer variationsrikt skogsbruk.

Det material som tagits fram för träffar och distansutbildningar för rådgivningssatsningen Skog med variation 2017–2019 användes även i den här satsningen. Enligt anvisningen kan rådgivningsaktiviteter med fördel kopplas till värdetrakter för lövskog eller till skogar med höga rekreativvärden. Ett sannolikt ökat intresse för löv- och blandskogar i områden med stora granbarkborreskador kan också mötas med rådgivningsinsatser. Andelen lövskog kan bibehållas och ökas med rådgivning kopplad till ädellövstödet.

Rådgivning kopplat till effektmålet Mer varierat skogsbruk omfattade alltså att fullfölja insatser inom projektet Hyggesfritt, samt rådgivningsinsatser för ökad bland- och lövskogsskötsel, till exempel kampanjen Smart skogsbruk. I Skogsstyrelsens årsredovisning för 2022³⁹ konstateras att Skogsstyrelsen sedan definitionen av hyggesfritt skogsbruk kom på plats 2020 sett en ökad efterfrågan på rådgivning och kunskap i ämnet.

Aktiviteterna handlade under året främst om hyggesfritt skogsbruk genom digitala eller fysiska informationsträffar, temadagar eller individuell rådgivning som framför allt skedde i fält på skogsägarens fastighet.

Det totala antalet deltagare inom temat hyggesfritt skogsbruk var 3831, varav 1388 kvinnor (36 procent) och 2425 män (63 procent). Fördelat på målgrupper var antalet 2220 skogsägare och anhöriga (58 procent), 25 procent yrkesverksamma och 630 övriga (16 procent).

³⁹ Skogsstyrelsens Årsredovisning 2022

I slutet av året genomfördes Hyggesfria veckan, med en rad digitala föreläsningar om hyggesfritt skogsbruk. Under veckan deltog totalt närmare 2000 deltagare, varav 38 procent kvinnor och 62 procent män.

Totalt deltog 3082 personer i kampanjen Smart skogsbruk, som startade under november 2021, varav 1017 kvinnor (33 procent) och 2037 män (66 procent). I kampanjen ingår kurser och träffar inom temana ”aktiv skogsägare” och ”skogsskötsel för hög och säker tillväxt”. Fördelningen på målgrupper var 2124 skogsägare och anhöriga (69 procent), nio procent yrkesverksamma och 483 övriga (16 procent). Inom ramen för kampanjen togs även ett antal filmer och webbutbildningar för självstudier fram.

För rådgivningsinsatser för ökad bland- och lövskogsskötsel var det totala deltagarantalet 865 personer, 27 procent kvinnor och 70 procent män. Fördelningen på målgrupper var 80 procent skogsägare och anhöriga, samt sex procent övriga.

Projektet *ett mer variationsrikt skogsbruk* genomfördes i samverkan med Naturvårdsverket och andra aktörer under 2021 och 2022 med syfte att utveckla förutsättningarna för den gröna infrastrukturen i skogen bland annat genom att skapa ökat intresse, kunskap och engagemang för ett mer variationsrikt skogsbruk. Totalt arrangerades åtta exkursioner samt ett antal kunskapsseminarier och workshopar, som har bidragit till kunskapsuppbyggnad hos deltagare från skogsbruket, myndigheter och ideella organisationer inom ett mer varierat skogsbruk.

6.2.5 2023 – Hyggesfritt och Smart skogsbruk

Rådgivning utgjorde 2023 en fortsatt stor del av arbetet mot effekten Mer varierat skogsbruk. Arbetet bedrevs till största delen inom hyggesfrittprojektet samt den pågående rådgivningskampanjen Smart skogsbruk. Målgrupp för kampanjen var enskilda skogsägare, vilket bygger på antagandet att det inom den gruppen finns ett segment med behov av att öka aktiviteten i skogen.

I verksamhetsplaneringen betonades dock att mer varierat skogsbruk handlar om mer än användning av hyggesfria metoder. Till exempel kan rådgivning om metoder för skötsel av löv- och blandskogar bidra till ett mer varierat skogsbruk, varför den typen av träffar kan bli aktuella inom kampanjen Smart skogsbruk. Ett annat exempel på rådgivning som bidrar till att bibehålla och öka andelen lövskog är rådgivning som kopplas till ädellövstödet.

I årsredovisningen för 2023⁴⁰ redovisades antalet deltagare i rådgivning om mer variationsrikt skogsbruk totalt till 4219 deltagare, varav 34 procent kvinnor och 66 procent män. Det noterades dock att flertalet aktiviteter kan koppla till flera effektmål och att uppföljning av effekter kan behöva utvecklas och analyseras för att se hur de olika effektmålen uppfylls på totalen.

Deltagarutfall i rådgivning 2023 för hyggesfritt skogsbruk var enligt uppföljningen av verksamheten till och med september (T3-uppföljningen) samma

⁴⁰ Skogsstyrelsens Årsredovisning 2023

år 1789 deltagare i grupprådgivning, 157 deltagare i individuell rådgivning, samt 43 deltagare i webbutbildning. Filmer lanserades under hösten.

Rådgivning om löv-, bland- och ädellövskog samlade 2047 deltagare i grupprådgivning under året. 161 personer deltog i individuell rådgivning (främst ädellöv) och en webbutbildning om blandskog drog 21 deltagare. En kurs inom landsbygdsprogrammet om skötsel av lövskog nådde 161 deltagare.

Utvecklingen inom området Mer varierat skogsbruk bedömdes som fortsatt god och att intresset för tjänster inom rådgivning och information var högt och efterfrågat. Det gäller inte minst ett ökat intresse från våra målgrupper för hyggesfritt skogsbruk där Skogsstyrelsens arbete med att föra ut kunskap och ge råd bedöms ha bidragit till detta. Här nämndes tidigare effektutvärdering av Skogsstyrelsens rådgivningsarbete om hyggesfritt skogsbruk som indikator på att hyggesfria åtgärder genomförs.

6.2.6 Temaveckor

En så kallad temavecka innebär normalt att processer och/eller projekt inklusive fältpersonal samarbetar och genomför aktiviteter inom ett tema, exempelvis hyggesfritt eller skötsel av lövskog. Aktiviteterna kan vara exkursioner i fält, informationskampanjer, digitala och lärarledda utbildningar som ges under en begränsad period. Temaveckor har genomförts inom hyggesfritt skogsbruk i november 2022 och i april 2025.

Under vecka 48 2023 genomfördes Lövveckan, en satsning på digitala träffar med interna och externa föreläsare som samlade 956 personer. Digitala träffar i denna form är ett sätt att mer koncentrerat lyfta allt som görs inom ett mer avgränsat område och kunna hänvisa deltagarna till allt tillgängligt material. Det noterades även ökade visningar för Skogsstyrelsens sidor och filmer om löv på externa webben under veckan.

6.3 Att nå önskade effekter genom rådgivning

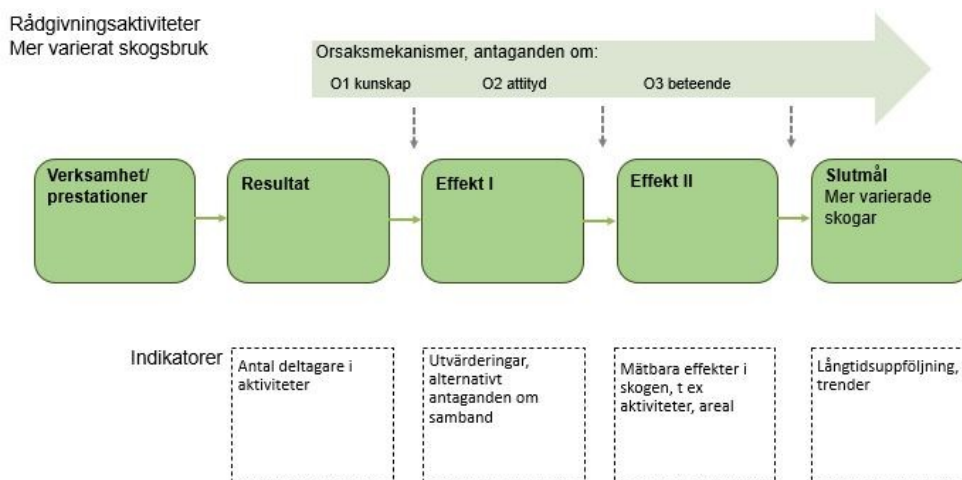
6.3.1 En effektkedja för rådgivning

Genom att beskriva rådgivningens verksamhetslogik synliggörs dess förutsättningar, genomförande, förväntade resultat och effekter. Här uttrycks också vilka antaganden som ligger till grund för att tro att det ena leder till det andra⁴¹. I verksamhetslogiken ligger fokus särskilt på de förväntade effekterna av verksamhetens prestationer, såväl prestationsnära effekter som sådana som inträffar som en följd av dessa på väg mot slutmålet.

När det gäller rådgivning så kan en tänkt effektkedja för till exempel aktiviteter inom Mer varierat skogsbruk användas för att beskriva hur specifika åtgärder eller insatser i till exempel en rådgivningssatsning antas leda till en viss effekt för att i förlängningen bidra till att kampanjens slutmål nås. Effekter uppstår ofta i flera led, där en insats leder till en omedelbar effekt som i sin tur leder vidare till mer långsiktiga effekter, se figur 6.1 nedan.

⁴¹ [Verksamhetslogik - ESV Forum](#)

Ju längre ut i effektkedjan man kommer, desto mer otydlig kan den verksamhetslogiska effekten av prestationen te sig, så för att kedjan ska hålla fram till slutmålet är den beroende av att korrekta antaganden om insatserna i relation till effektmålen är realistiska och möjliga att följa upp. Längs vägen kan också påverkan från olika kända eller okända omvärldsfaktorer få betydelse för utfallet och såväl negativa som positiva bieffekter kan uppstå och även om det är svårt är det viktigt att försöka identifiera dessa.

Figur 6.1. En effektkedja för rådgivning om Mer varierat skogsbruk

De orsaksmekanismer och -samband som antas leda till rådgivningens effekter i egenskap av informativt styrmedel bygger på traditionella modeller för lärande, där ökad kunskap antas leda till förändrad attityd som i sin tur antas leda till ett önskvärt beteende. Lärandet startar i det här fallet när en individ deltar i någon aktivitet eller tar del av information och ökar sin kunskap om ämnet rådgivningen handlar om. I och med detta reagerar individen på innehållet och formar sig en uppfattning, det vill säga en positiv, negativ eller neutral attityd gentemot innehållet.

Nästa steg blir att agera i relation till den formade attityden genom att till exempel förändra ett arbetssätt, prova en alternativ skogsbruksmetod eller liknande. Resultatet av lärprocessen kan sedan spåras i de faktiska handlingar som utförs och där konkreta förändringar i tillståndet i skogen blir mätbart efter en kortare eller längre tidsperiod.

I alla steg i kedjan finns osäkerheter om hur orsakssamband kan analyseras på ett sätt så att de ger säkra slutsatser relaterat till slutmålet, till exempel i vilken utsträckning olika faktorer i omvärlden eller internt i individen påverkar lärandet. Ju mindre prestationsnära mätningen genomförs, desto svårare att härleda effekter till enskilda verksamheter och prestationer. Därför är det viktigt att hämta stöd från till exempel forskning samt interna och externa experter för att följa upp de antagna orsakssambanden och säkerställa deras bärighet.

6.4 Uppdragsverksamhetens bidrag till effektmålet *Mer varierat skogsbruk*

En genomgång av Skogsstyrelsens årsredovisningar för perioden 2019–2023 visar att uppdragsverksamheten inte nämns som en bidragande faktor i redovisningen av verksamhetens bidrag till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* i kapitlen om mål och resultat. De effektmål som explicit nämns i redovisningarna av uppdragsverksamheten är *Förbättrad miljöhänsyn*, *Mer vitala och produktiva skogar* samt *Skydd och ökad skötsel av naturvärden*.

De delar inom myndighetens uppdragsverksamhet, som utvärderingen bedömer har bidragit till effektmålet är de tekniska utbildningarna inom motor- och röjsågshantering. Dessa höjer markägares kunskaper, så att de själva kan utföra sin skogsvård, avverka skadade/angripna träd och/eller bli bättre på att beställa skogliga tjänster. Därmed har de tekniska utbildningarna även bidragit till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* förutom till effektmålen *Mer vitala och produktiva skogar* och *Minskade skogsskador*. Utvärderingen kan dock inte utifrån tillgängliga data bedöma i vilken grad dessa utbildningar kan sägas ha bidragit till effektmålet.

6.5 Analys, diskussion och slutsatser

I flera olika sammanhang har det konstaterats att Skogsstyrelsens rådgivningsverksamhet är en viktig del av arbetet för att nå de skogliga effektmålen på både lokal och nationell nivå, ofta i samverkan med andra processer och verksamheter. Som tidigare nämnts är rådgivning ett exempel på ett informativt styrmedel, vilka påverkar aktörers beteende genom att överföra kunskap och förändra attityder, i motsats till marknadsbaserade styrmedel (såsom skatter och avgifter) eller juridiska styrmedel (som regler och lagar) som direkt påverkar ageranden hos individer och organisationer. Kommunikation och rådgivning blir därför ett viktigt verktyg för att stimulera aktörer inom skogsbruket till att vilja öka variationen i skogen, främst avseende skogsbrukssätt och trädslagsblandning. Kunskapshöjande och informativa åtgärder förstärker även effekten av andra styrmedel, så att de tillsammans på sikt kan bidra till en långsiktig normförflyttning mot till exempel användande av hyggesfria metoder eller att öka lövandelen i skogen.

Den data som ingår i den strategiska effektutvärderingen kommer från både interna kursutvärderingar och uppföljningar samt externa konsulters utvärderingar av vår rådgivning. Resultaten är tydligt samstämmiga över tid och källor oavsett rådgivningsmetod och format, vilket gör att eventuellt bortfall sannolikt inte påverkar helhetsbilden i någon avgörande riktning.

I verksamhetsplaner, uppföljningar och årsredovisningar från de år utvärderingen omfattar (2019–2023), har kopplingen mellan rådgivning och uppfyllandet av effektmålet *Mer varierat skogsbruk* visat sig vara stark. I såväl olika typer av deltagarmätningar, uppföljning mot verksamhetsmål och i expertbedömningar har rådgivningsinsatserna ofta haft en hög måluppfyllelse. Som tabellen 6.1 nedan visar, har aktiviteterna genom åren nått ut till tusentals deltagare i olika roller, som har direkt påverkan på skogens skötsel. I kursutvärderingar och uppföljningar efter genomförd aktivitet, har en övervägande del av deltagarna varit nöjda med

den kunskapshöjning de bedömt att aktiviteten gett dem och uttryckt en vilja att bruka skogen enligt det förmedlade rådgivningsbudskapet. Enligt den beskrivna effektkedjan för rådgivning (figur 6.1) är det en viktig förutsättning för att nå slutmålet *Mer varierade skogar*.

Tabell 6.1. Antal deltagare i Skogsstyrelsens olika rådgivningsaktiviteter och -satsningar.

År	Rådgivningsaktivitet/-satsning	Antal deltagare	Andel deltagare/roll ¹			Andel deltagare/kön	
			SÄ ²	YV ³	Övr.	M	KV
2017–2019	Skog med variation	9516		730			
2020	Rådgivning Mer varierat skogsbruk	1351				63%	37%
2021	Rådgivning hyggesfritt skogsbruk	1730	47%	27%	24%	67%	32%
2021	Rådgivning om skötsel av löv- och blandskogar, samt skötsel av ädellövskog	596	84%	1%	0,5%	30%	66%
2022	Rådgivning hyggesfritt skogsbruk	3831	58%	25%	16%	63%	36%
2022	Hyggesfria veckan	2000				62%	38%
2022	Rådgivning ökad bland- och lövskogsskötsel	865	80%	9%	6%	70%	27%
2023	Rådgivning om mer varierat skogsbruk	4219				66%	34%

1) Yrkesverksamma inom skogsbruket (skogstjänstemän samt skogsarbetare/entreprenörer)

2) Skogsägare och anhöriga till skogsägare

3) Yrkesverksamma inom skogsbruket (skogstjänstemän samt skogsarbetare/entreprenörer)

De aktiviteter som svarar mot projektmål 5 har framför allt bedrivits inom rådgivningskampanjerna och projekten *Skog med variation*, *Hyggesfritt skogsbruk*, *Mer variationsrikt skogsbruk* och *Smart skogsbruk* och i mycket liten utsträckning genomförts utanför dessa verksamheter.

Även om metoder och rådgivningsformat under åren har påverkats av yttre omständigheter, till exempel pandemin, så har rådgivningen överlag genomförts i linje med planerna och det har funnits en kontinuitet i genomförandet av de beskrivna insatserna som helhet. Övergången till digital rådgivning, som pandemin påskyndade, har i efterhand bedömts lett till positiva effekter, eftersom den har bidragit till en breddning av målgrupperna och ökat tillgängligheten. Den digitala rådgivningen har också gjort det möjligt att utveckla det strategiska arbetet mot en utökad kombination av fysiska och digitala format.

I utvärderingar efter genomförda kurser och träffar har deltagarna generellt varit nöjda med den aktivitet de har deltagit i och uttrycker att deltagandet har bidragit till såväl en ökad kunskap, stärkta eller förändrade attityder till det rådgivningsbudskap aktiviteten har handlat om, samt en beredskap att handla i enlighet med den nya kunskapen och attitydförändringen.

I kursutvärderingar från LBP Miljövärden i skogen, som genomfördes under 2023–2024 svarade till exempel 241 deltagare på en digital enkät om sin subjektivt upplevda kunskapsökning efter kursen Skötsel av lövskogar, samt om de bedömde att de kommer att använda sina nya kunskaper praktiskt. På en femgradig skala bedömde 94 procent att deras kunskap hade ökat inom vad som bedömdes som ”godkänt” (3–5), samt 80 procent inom det som bedömts som ”väl

godkänt” (4–5). 95 procent svarade ”ja” på frågan om de kommer att använda de nya kunskaperna praktiskt. Det kan noteras att en betydligt större andel kvinnor (54 procent) än män (30 procent) bedömde sin kunskapsökning som ”mycket hög” efter kursen och en större andel män (49 procent) än kvinnor (30 procent) bedömde kunskapsökningen som ”hög”, medan männen oftare placerat sig i mellanskiktet. I de öppna kommentarerna till frågorna var deltagarna övervägande positiva till kursen och den kunskap den förmedlade. Flera av deltagarna lyfte särskilt pedagogiken, kursledarnas kunskap och entusiasm och att de lärt sig mycket genom många exempel på praktiska skötselråd, vilket kan tolkas som att såväl upplägg, innehåll och genomförande har fungerat bra enligt det uppsatta syftet.

I en utvärdering av Skogsstyrelsens digitala rådgivning 2024⁴² konstaterade konsulten WSP att tillgängligheten till rådgivning såväl i tid som rumsligt har ökat i och med övergången till digitala rådgivningsformat. WSP menar vidare att de digitala och fysiska formaten kompletterar varandra på ett bra sätt för att nå fler och bredare målgrupper. WSP pekade också på möjligheten att använda de olika formatens styrkor strategiskt genom att ytterligare segmentera mot anpassade rådgivningstjänster som svarar mot skogsägarnas olika behov. Det gäller till exempel för målgruppen kvinnor som äger skog, då såväl WSP:s resultat som forskning har visat att specifikt yngre kvinnor är mer benägna att delta i digitala rådgivningstillfällen än män. I WSP:s uppföljning svarade också kvinnor i högre utsträckning än män att de var mycket nöjda med den digitala rådgivningen, samt att den har bidragit till en kunskapshöjning om ämnesområdet. Effekten var tydligast för målen ökad miljöhänsyn och ett mer varierat skogsbruk, där den digitala rådgivningen i viss mån även uppgavs fungera som en inkörsport till att fortsätta söka kunskap genom att till exempel delta i flera rådgivningsaktiviteter.

Utvecklingen inom både Skogsstyrelsens och andra skogliga aktörer har sedan flera år tillbaka gått mot en ökad digitalisering och under Coronapandemin, när i stort sett alla fysiska träffar ställdes in, tog utvecklingen av digitala träffar ordentlig fart. Detta utvecklingsarbete har sedan fortsatt under de följande åren.

Redan för beslutet om gränsdragningen mellan anslags- respektive avgiftsfinansierad rådgivning var inriktningen i myndigheten att individuell rådgivning i fält i normala fall skulle vara avgiftsfinansierad. Utvärderingens bedömning är att det inte har påverkat rådgivning om hyggesfritt i någon större utsträckning, eftersom denna rådgivning främst har utförts i projektform eller som temaveckor och gruppaktiviteter.

Temaveckor bedöms internt vara ett effektivt sätt att nå ut och enligt interna uppföljningar uppskattar också tillfrågade skogsägare konceptet. Till fördelarna hör att flera delar av organisationen samarbetar mot ett gemensamt mål, vilket gör att resurserna kan användas effektivt. Den koncentrerade uppmärksamheten på ett avgränsat ämne medför också att antalet som deltar i digitala träffar/utbildningar blir relativt högt. Det är vanligt att deltagare som har varit med i någon av

⁴² Skogsstyrelsen (2024). Utvärdering av digitala verktyg i Skogsstyrelsens rådgivningsverksamhet. Uppföljning genomförd av WSP.

aktiviteterna sedan återkommer under veckan. Det finns även möjlighet att under veckan marknadsföra eventuellt efterföljande fysiska aktiviteter i ämnet.

En möjlig nackdel med att samla insatser under en avgränsad vecka kan vara att om någon del av organisationen eller en presumtiv deltagare inte kan delta vid det utpekade tillfället kan det ofta ta lång tid innan just det ämnet återkommer i utbudet igen.

De temaveckor som har genomförts inom utvärderingsperioden har lyckats med att samla resurser och rikta uppmärksamheten på ett visst tema under en begränsad tid. Det har visat sig locka många deltagare, särskilt i digitala format, vilka sedan har kunnat länkas vidare till uppföljande och kompletterande aktiviteter, och samtidigt stärkt den interna samordningen inom Skogsstyrelsen. De har fungerat särskilt bra som kunskapslyft och komplement till att förstärka specifika budskap inom ramen för effektmålet *Mer varierat skogsbruk*. Temaveckorna kan dock inte ses som en ersättning för den löpande rådgivningen, eftersom det finns en risk att tidsbegränsningen utestänger vissa målgrupper och att effekten kan bli kortvarig om det inte finns tillgängligt material och uppföljande aktiviteter över tid.

Sammanfattningsvis kan sägas att Skogsstyrelsens arbete med kommunikation, rådgivning, samt uppdrag med bäring på effektmålet *Mer varierat skogsbruk* kan konstateras ha bidragit till effektmålet genom långsiktiga insatser, som bygger kunskap och succesivt leder till en förändring av skogsägares och yrkesverksammas preferenser och konkreta handlingar över tid. Utvärderingen visar också att arbetet med temaveckor har bidragit genom att tillhandahålla fokuserade kunskapslyft, som ger brett deltagande och skapat hög synlighet på kort tid med en effektiv samordning av resurser. Tillsammans kompletterar de varandra och effekterna blir störst när insatserna sker i kombination: kontinuerlig rådgivning och återkommande kampanjer ger stabilitet, medan temaveckor skapar fokus, uppmärksamhet och genomslag.

Det är dock utvärderingens bedömning att det med de givna förutsättningarna har varit svårt att göra en helt rättvisande analys av rådgivningens bidrag till effektmålet *Mer varierat skogsbruk*, baserat endast utifrån data om hur väl genomförda aktiviteter har följt årliga verksamhetsplaner, beskrivits i årsredovisningar samt data om avvikelser och justeringar. Exempelvis har namn, instruktioner, innehåll och omfattning av kampanjer ändrats vid ett flertal tillfällen, vilket har gjort jämförbarhet över tid svårare. Samtidigt har system och rutiner för uppföljningsdata flyttats eller modifierats och personalbyten har ytterligare försvårat att spåra tidigare genomförda insatser på ett systematiskt sätt. Pandemin har också spelat in – övergången från fysiska till digitala rådgivningsformer skedde hastigt, medan systemen för uppföljning inte hängde med i anpassningen. Sammantaget har dessa faktorer försvårat spårbarheten från planering till resultat och utmanat möjligheten till en hög datakvalitet i analysen. Med tätare och kortare uppföljningsintervall skulle flera av dessa felkällor eventuellt kunna ha mildrats något.

Analysen av informativa styrmedel ses ofta som komplement till andra styrmedel, även om de i sig själva också ofta kan ha mätbara effekter för måluppfyllelsen⁴³. Det är dock av flera skäl analytiskt utmanande att försöka isolera effekterna av enbart information och rådgivning på en beteendeförändring som leder till en faktisk handling med en viss effekt, eftersom sådana oftast beror på flera samverkande faktorer, som till exempel ekonomiska incitament, lagar eller andra styrande regler. Här blir därför effektkedjor och forskningsstöd centrala för att säkerställa att de orsakssamband som antagits är rimliga och att de antaganden som gjorts är välgrundade.

För att rådgivning ska leda till en långsiktig normförflyttning mot till exempel ett mer varierat skogsbruk krävs att den kunskap som förmedlas bidrar till att förändra attityder kring exempelvis hyggesfria metoder, samt att de förändrade attityderna leder till ett ändrat beteende i hur skogen brukas. Det är dock svårt att följa upp normförflyttningar enbart utifrån tillgängliga statistik utan att även införa andra typer av analyser än den statistik som finns tillgänglig. För att göra detta krävs att mer kvalitativa och beteendevetenskapliga data, som utgår från människan, kan byggas in i effektkedjan.

⁴³ Söderholm & Hammar (2005). Rapport. ”Kostnadseffektiva styrmedel i den svenska klimat- och energipolitiken? Metodologiska frågeställningar och empiriska tillämpningar.

7 Skogsstyrelsens bidrag till utfall av indikatorer kopplat till *Mer varierat skogsbruk* – Projekt mål 6

Projekt mål 6: Analysera och utvärdera hur Skogsstyrelsen har bidragit till utfallet av indikatorerna nedan samt så långt möjligt utvärdera om det är rätt indikatorer för att mäta effekterna av myndighetens verksamhet riktad mot effektmålet Mer varierat skogsbruk.

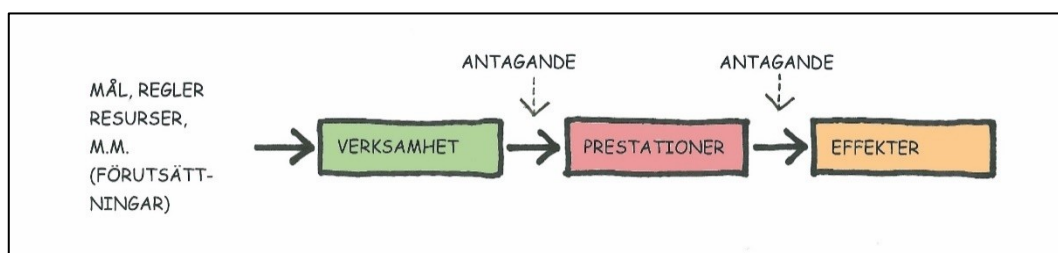
- Areal hyggesfritt skogsbruk = **projekt mål 4***
- Andel av inventerade ytor där RASE (Rönn, Asp, Sälga, Ek) har gynnsam status*
- Andel blandskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd*
- Andel lövskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd*
- Andel ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd*

De utvärderingsmodeller som används för att analysera och utvärdera projekt mål 6 är dels *upprepade mätningar* (modell 2), dels *mätningar efter avslutad insats* (modell 3), samt *olika former av expertbedömningar* – i det här fallet interna experter (modell 4).

7.1 Effektkedjor och antaganden

I mars 2025 hölls en workshop för Skogsstyrelsens kärnprocessförvaltare, effektmålsansvariga med flera, om effektkedjor och indikatorer under ledning av Kenneth Eliasson och Ulf Waltré från Ekonomistyrningsverket (ESV). I en effektorienterad styrning är fokus för styrningen mål för att uppnå effekter. Med utgångspunkt i de medel en organisation avsätter för medarbetarnas arbete utgår styrningen från antagandet att medarbetarnas inre motivation verkar för målen, samt att deras yrkeskunnande och relativa självständighet/egna ansvar bidrar till måluppfyllelse. Uppföljning av verksamheten i förhållande till satta effektmål görs i syfte att utveckla verksamheten. Det vill säga för att se om aktiviteter och metoder behöver omprövas eller justeras för en ökad måluppfyllelse. En grundläggande förutsättning för att det ska gå är att /effekt-/målet är tillräckligt tydligt definierat och känt.

Enligt ESV är en verksamhetslogik alltid effektorienterad, och mellan de olika stegen i logikkedjan görs flera antaganden av organisationen och dess medarbetare, till exempel vilka effekter olika aktiviteter och prestationer ska bidra till – se figur 7.1.

Figur 7.1. Verksamhetslogik är alltid effektorienterad (källa ESV)

Vid en genomgång av Skogsstyrelsens nuvarande effektplan pekar ESV på att den helt saknar beskrivning av vilka antaganden den bygger på, vilket inte är unikt för Skogsstyrelsen som organisation. Enligt ESV medför detta att det blir svårt att förstå kopplingen mellan de aktiviteter myndigheten genomför och tänkta effekter. Det är viktigt att de antaganden som gjorts är kända för att förstå och tydliggöra kopplingar mellan planerade eller genomförda aktiviteter och de effekter organisationen vill uppnå.

Vid utvärdering av en verksamhet där antaganden inte är beskrivna utan outtalade utgör detta en svårighet, då man behöver bilda sig en uppfattning av hur det var tänkt att fungera och på det sättet rekonstruera en effektkedja.

Följden av brister i antaganden, eller att de inte beskrivs alls, kan vara att de tänkta effekterna är överdrivna, felaktiga, samt att bieffekter kan underskattas. ESV menar att en bedömning av de antaganden som verksamhetslogiken bygger på i dess olika steg gör det enklare att bedöma om planerade prestationer är en rimlig användning av myndighetens resurser. Ett antagande behöver inte vara *sant* ur ett kunskapsteoretiskt perspektiv, huvudsaken är att man är överens om att det gjorda antagandet är ett bra villkor i sammanhanget för att förstå och kunna följa kopplingen mellan organisationens aktiviteter och uppsatta effektmål.

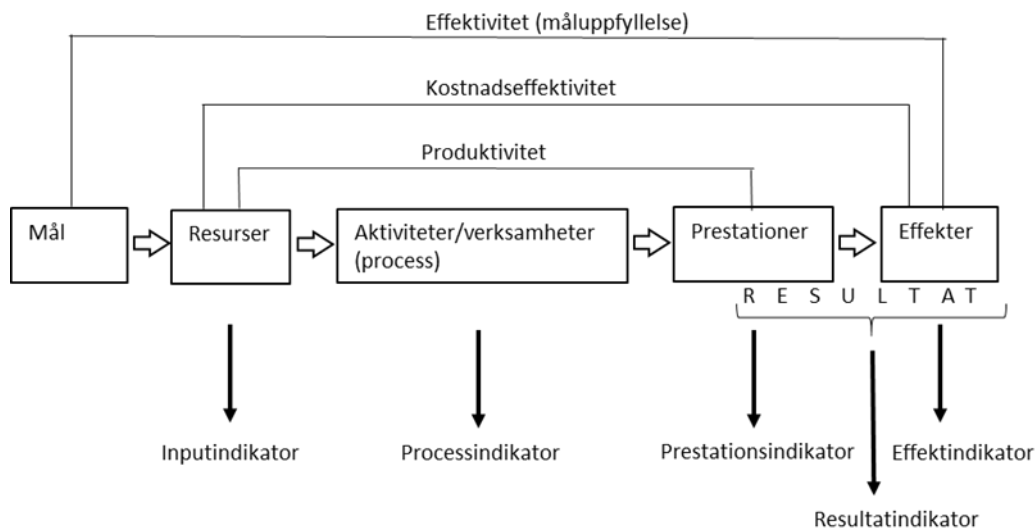
7.2 Indikatorer – inte bara ett mått

ESV pekar på att indikatorer hör ihop med effekter och kvalitet. Indikatorer kan sägas vara mätinstrument för insamling av utfallsdata = resultat i förhållande till bland annat effektmål och kvalitativa egenskaper. Indikatorer används när det är svårt att mäta rakt av och istället fordras en slags *indiciebevisning* att exempelvis en aktivitet har haft eller bidragit till en viss effekt. Icke mätbara målformuleringar görs konkreta och mätbara genom tolkning och logiska resonemang med hjälp av indikatorer för att kunna bedöma måluppfyllelse i samband med utvärdering.

Vid utvärdering av måluppfyllelse och effekter är det viktigt att identifiera andra faktorer som, utöver den egna verksamheten, kan tänkas påverka utfallet. Verksamhetens prestationer antas ha kortsiktiga effekter, men längre fram i effektkedjan påverkas ofta utfallet även av andra externa faktorer.⁴⁴ Ju längre fram i effektkedjan desto större inverkan får ofta de externa faktorerna. Det gör det svårt att isolera effekten av verksamhetens prestationer. Om utfallet i det första effektleddet blir som förväntat finns åtminstone en förutsättning för att också nästkommande steg i effektkedjan kan ha inträffat som effekt av verksamheten även om detta inte direkt kan bevisas med effektkedjaindikatorer. Ur ett uppföljningsperspektiv kan det då sägas att verksamhetens aktiviteter och åtgärder går i riktning mot de långsiktiga effekterna, det vill säga långsiktig måluppfyllelse.

⁴⁴ Ekonomistyrningsverket (2007). Resultatindikatorer – en idéskrift. ESV rapport 2007:32. Stockholm.

Det innebär att verksamhetens resultat i form av prestationer och effekter sätts i relation till de mål som är satta inom verksamheten. Detta ges av systemmodellen (Figur 7.2) nedan.

Figur 7.2. Uppföljning av mål och verksamheter med olika typer av indikatorer enligt systemmodellen. (Skogsstyrelsens bearbetning⁴⁵ utifrån Lindgren 2014⁴⁶)

Systemmodellen ovan (Figur 7.2) visar olika led vid uppföljning och utvärdering. Indikatorer kan alltså avse resurser (inputindikator), verksamheter (processindikator), prestationer (prestationsindikator), effekter (effektindikator) eller kombinationer av dessa. En resultatindikator kan avse både prestation och effekt. Vilka led som är relevanta att mäta bestäms av vad som är syftet med uppföljningen.

Är syftet att identifiera hinder och problem i själva verksamheten är det input-, process- och prestationsindikatorer som är i fokus. Avser det utvärdering av hela verksamheten gentemot anvisade mål är det i stället resultatindikatorer som är centralt. Observera att det ofta är nödvändigt med information från flera led för att utröna orsaken för att något hänt. Det är sällan tillräckligt att enbart få kunskap om att något hänt eller att något haft viss effekt.

För att ett mått ska fungera som en indikator krävs både första och andra ordningens frågor. Nedan ett exempel från ESV⁴⁷:

När handläggningstid är ett mått för myndighetens service är det en indikator för service, annars är det bara en uppgift om handläggningstid.

Första ordningens fråga klarar ut ”vilket är måttet?” Andra ordningens fråga klarar ut ”vad ska måttet indikera?” Om inte både första och andra ordningens frågor är utredda och besvarade kan det resultera i en icke-fungerande indikator.

⁴⁵ Skogsstyrelsen, Förslag till indikatorer för det nationella skogsprogrammet, Regeringsuppdrag, dnr 2019/3489

⁴⁶ Lindgren, Lena (2014). Nya utvärderingsmonstret – Om kvalitetsmätning i den offentliga sektorn. Lund. Studentlitteratur.

⁴⁷ Intern workshop Effektkedjor och indikatorer, Skogsstyrelsen den 19 mars 2025, PowerPoint-presentation av Kenneth Eliasson och Ulf Waltré, ESV.

För att kunna besvara första och andra ordningens frågor korrekt måste de antaganden som gjorts i formuleringen av verksamhetslogiken/effektkedjan vara kända, överenskomna och dokumenterade.

Det handlar exempelvis om att icke mätbara målformuleringar genom tolkning och logiska resonemang görs konkreta och mätbara för att med stöd av indikatorer kunna ligga till grund för bedömning av måluppfyllelse i samband med utvärdering.

Nyckeltal⁴⁸ används ibland som indikatorer, men oftast används helt andra typer av mått som indikatorer.

En indikator är en operationalisering och förenkling av de förhållanden som den avser att mäta och ett mål blir i grunden inte tydligare bara för att det operationaliserats. Bakom en indikator döljer sig ofta en komplex verklighet, samtidigt som någon eller några de facto i denna komplexitet valt ut vad som är värt att mäta. När indikatorer används för utvärderingsändamål är det viktigt att komma ihåg att en indikator, eller ett indicatorsystem, inte kan skapas utifrån rent objektiva grunder. Indikatorer säger endast en del av sanningen och ska betraktas som ett signalsystem, vars innehåll baseras på antaganden och ställningstaganden hos de som utformat systemet. Vidare visar en indikator enbart att ett visst förhållande eller tillstånd föreligger. Indikatorn säger inget om varför detta förhållande eller tillstånd föreligger eller varför det inträffat.

Skogsstyrelsen beskriver i sina årsredovisningar tre olika grupper av indikatorer:

- Indikatorer som beskriver utvecklingen i skogssektorn.
- Indikatorer kopplat till myndighetens verksamhetsstrategi.
- Indikatorer för uppföljning av miljökvalitetsmålet Levande skogar.

⁴⁸ Nyckeltal = kvot, vanligen sammansatt av registerdata som man förfogar över. Intern workshop Effektkedjor och indikatorer, Skogsstyrelsen den 19 mars 2025, PowerPoint-presentation av Kenneth Eliasson och Ulf Waltré, ESV.

7.3 Framtagande av resultatindikatorer för årsredovisningen och nationella skogsprogrammet

2019 fick Skogsstyrelsen inom ramen för det nationella skogsprogrammet i uppdrag av regeringen att⁴⁹ ta fram förslag på relevanta indikatorer som kunde mäta skogsprogrammets genomförande mot visionen och de fem fokusområdena, samt Skogsstyrelsens bidrag till målen för utgiftsområde 23. Det senare innebär att ta fram förslag på hur myndigheten i årsredovisningen kunde förbättra rapporteringen med hjälp av resultatindikatorer inom utgiftsområden 23 och utvecklingen inom sektorn (återrapporteringskrav).

I uttolkningen av uppdraget^{50,51} gjordes antagandet att föreslagna indikatorer inte nödvändigtvis behövde ha en hög (inre) validitet, det vill säga att indikatorerna verkligen mäter genomförandet. Vidare skulle föreslagna indikatorer renodlas utifrån sitt syfte och inte överlappa med det indikatorramverk som redan fanns för miljömålen.

I samband med beslut om definition av hyggesfritt 2021 tillkom två indikatorer för *Mer varierat skogsbruk*:

1. Areal hyggesfritt skogsbruk
2. Andel av inventerade ytor där RASE⁵² har gynnsam status, det vill säga högre än närliggande barrträd (hela landet).

Indikatorernas utveckling finns nu tillgängliga från 2020 och framåt.

7.4 Verksamhetslogik och effektplaner – verktyg i verksamhetsplaneringen

I arbetet med målstyrning enligt den nuvarande verksamhetsstrategin utgår numera kärnprocessernas verksamhetsplanering från Skogsstyrelsens sex effektmål. Det är ett arbete som startade för ungefär två år sedan och då tillkom även arbetsuppgiften effektmålsansvarig, som ett komplement till kärnprocessförvaltarrollen.

Denna förändring innebär att verksamhetens planering baseras på hur kärnprocesserna med sina aktiviteter och resurser samt förväntade resultat och effekter på kort, mellan och lång sikt leder mot myndighetens effektmål. I planeringsprocessen beskrivs verksamhetslogiken för varje kärnprocess och fokus ligger på förväntade effekter av verksamhetens prestationer (se kapitel 6.3.1)

Arbets sättet resulterar i att ett flertal effektkedjor för varje kärnprocess beskrivs samt hur de bidrar till Skogsstyrelsens effektmål. I framtagandet av den så kallade

⁴⁹ Regeringsbeslut N2019/03247/SMF och N2019/00843/SMF. Uppdrag att genomföra åtgärder under 2020-2022 inom ramen för det nationella skogsprogrammet.

⁵⁰ Skogsstyrelsen, Förslag på relevanta indikatorer för skogsprogrammet och skogspolitiken – projektdirektiv, dnr 2019/3489

⁵¹ Skogsstyrelsen, Förslag till indikatorer för det nationella skogsprogrammet, Regeringsuppdrag, dnr 2019/3489

⁵² RASE är samlingsnamnet för trädslagen rönn, asp, sälk och ek

effektplanen, där effektkedjorna beskrivs för respektive effektmål, ingår även att ange indikatorer och mått för mätning av resultat och effekter.

7.5 Utfall av indikatorer kopplat till Mer varierat skogsbruk

Tabell 7.1. Indikatorer på mer varierat skogsbruk

Indikator (mått)	2024	2023	2022	2021	2020	2019
Areal hyggesfritt skogsbruk, 1000 hektar	732,9	778,3	719,8	728,5	644	-
Andel av inventerade ytor ⁵³ där RASE ⁵⁴ hade gynnsam status, dvs. högre än närliggande barrträd ⁵⁵ , hela landet, procent	8	8	8	8	8	7

7.5.1 Areal hyggesfritt skogsbruk = projektmål 4

Om antagandet är att arealer som brukas med olika skogsbruksmetoder ger ett mått på hur varierat skogsbruket är, så fungerar måttet areal hyggesfritt som en indikator för om skogsbruket blir mer varierat eller inte. Måtten areal som föryngras med fröträd respektive areal timmerställning skulle också kunna fungera som indikatorer på variation i brukandet av skogen då marken i de fallen kan anses var kontinuerligt trädbevuxen.

Sedan insamling av data för areal skogsmark som brukas med hyggesfria metoder började har arealen ökat något från 2020 till 2021. Åren därefter har arealen både ökat och minskat jämfört med tidigare år. Indikatorn areal hyggesfritt som mått på om skogsbruket blir mer varierat eller inte ger bilden av att skogsbruket med avseende på brukningsmetoder inte har blivit mer varierat sedan 2019.

För att kunna visa på om Skogsstyrelsens arbete med hyggesfritt har varit effektivt eller inte behöver de antaganden som gjorts i de effektlogiska kedjorna för olika aktiviteter inom hyggesfritt vara kända. Enbart måttet areal hyggesfritt ger ingen indikation på hur effektivt myndighetens arbete har varit.

7.5.2 Andel av inventerade ytor där RASE (Rönn, Asp, Sälj, Ek) har gynnsam status

Varierade skogar innehåller en blandning av olika trädslag – både barr- och lövträd av olika arter. Ett mått på trädslagsvariationen kan då vara en indikator på hur varierad skogen är och hur skogsbruket klarar att både behålla och skapa mer varierade skogar. Ett sådant mått är andelen av Äbins⁵⁶ inventerade ytor där individer inom gruppen RASE har gynnsam konkurrensstatus jämfört med barrträden. Den andelen för hela landet har varit 8 procent de senaste fem åren. Det indikerar att trädslagssammansättningen i skogarna inte har blivit mer varierad,

⁵³ År avser treårsmedelvärde av tre inventeringsresultat.

⁵⁴ RASE är samlingsnamnet på trädslagen rönn, asp, sälj och ek.

⁵⁵ En individ inom gruppen RASE har gynnsam konkurrensstatus om den är högre än medelhöjden för de två högsta barrträdstammarna. Denna individ bedöms då fortfarande kunna konkurrera med övriga träd på provytan.

⁵⁶ Skogsstyrelsen (2025). Älgbetesinventering (Äbin) – [Äbin och foderprognos - Skogsstyrelsen](#) (hämtad 20250916)

vilket medför att förutsättningar för en ökad trädslagsblandning inte heller har ökat.

För att kunna bedöma hur stor del i resultatet Skogsstyrelsens olika aktiviteter för att öka trädslagsvariationen har måste de antaganden som gjorts i verksamhetslogiken och identifierade effektkedjor för olika aktiviteter vara kända. Det går därför inte att idag säga hur effektivt myndighetens arbete med avseende på måluppfyllelse är för att öka skogsbrukets variation och därmed variationen i skogen.

7.5.3 Andel blandskog, lövskog och ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formella skydd

Tabell 7.2. Indikatorer för mer varierat skogsbruk – lövskog

Indikator	2021	2020	2019	2018
Andel blandskog (mer än 35 % och mindre än 65 % lövträd) på produktiv skogsmark utanför formella skydd – hela landet, procent	7,1	7,1	7,1	7,1
Andel lövskog (lövträd 65 % eller mer samt mindre än 45 % ädla lövträd) på produktiv skogsmark utanför formella skydd – hela landet, procent	6,4	6,5	6,5	6,5
Andel ädellövskog (lövträd 65 % eller mer samt 45 % eller mer ädla lövträd) på produktiv skogsmark utanför formella skydd – hela landet, procent	0,9	1,1	0,9	0,9

Tabellen anger femårsmedeltal där året avser det mittersta året.

Skogsstyrelsen använder mått som andel blandskog, lövskog och ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formellt skydd för att visa på – indikera – om skogen har blivit mer varierad eller inte. Enligt myndighetens årsredovisningar för perioden 2019–2024 (se tabellen ovan) har skogen inte blivit mer varierad med avseende på andel blandskog, lövskog och ädellövskog.

Indikatorerna ”andel blandskog, lövskog och ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formellt skydd” fungerar som en långsiktig indikator. Men när syftet är att utvärdera hur Skogsstyrelsens verksamhet på kort sikt (fem år) har bidragit till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* fungerar den inte. Det tar längre tid än så att påverka den utvecklingen och de antaganden som har gjorts i effektkedjorna för effektmålet behöver vara kända för att det ska gå att säga något om effektiviteten i myndighetens verksamhet.

För att kunna mäta effekten av hur myndighetens arbete bidrar till effektmålet *Mer varierade skogar* är det mer relevant med prestationsorienterade indikatorer då det rör sig om korta tidsperspektiv på fem år.

7.6 Utvärderingens analys och slutsatser utifrån uppföljning av indikatorer

En grundförutsättning för att kunna följa upp Skogsstyrelsens verksamhet i förhållande till satt effektmål är att målet är tillräckligt tydligt formulerat och känt.

De indikatorer Skogsstyrelsen har valt utifrån sin verksamhetsstrategi samt de som finns för exempelvis Levande skogar utgör idag grunden för myndighetens analyser och bedömningar av verksamhetens effekter mot uppsatta mål samt utgör även en del av myndighetens bedömning av utvecklingen i skogen.

I arbetet med naturrestaureringsförordningen ges förslag på indikatorer, som EU:s medlemsländer kommer förbinda sig att följa utvecklingen av. Det är rimligt att Skogsstyrelsen kommer att verka för att dessa indikatorer utvecklas enligt åtagandet. Det finns bland annat en indikator om trädslagsblandning, som kan vara relevant för uppföljningen av effektmålet *Mer varierade skogar*.

Att mäta genomförandet av aktiviteter och åtgärder för komplexa områden, projekt och skeenden, som exempelvis nationella skogsprogrammet och hyggesfrittprojektet, innebär en risk att valda indikatorer inte mäter effekter av genomförandet utan enbart en generell utveckling av skogsbruket.

En svårighet med indikatorer är att de är en förenkling av förhållanden de ska mäta och visar enbart dessa förhållanden och tillstånd. De säger ingenting om orsakerna till att förhållandena och tillstånden ser ut som de gör. Ett exempel på ovanstående är indikatorerna för *Mer varierat skogsbruk*; areal hyggesfritt skogsbruk respektive andel av inventerade ytor där RASE⁵⁷ hade gynnsam status. De valda indikatorerna har svårt att visa på tydliga trender i ett kortsiktigt perspektiv för både areal hyggesfritt och andel RASE, samt att visa vilken eventuell effekt myndighetens arbete har haft (se kapitel 3.1.3). Det samma gäller för indikatorerna andel blandskog, lövskog och ädellövskog. Andra mått som skulle kunna användas som indikatorer för mer varierat brukande av skogen i termer av kontinuerligt trädbevuxen mark är areal som föryngras med fröträd respektive areal timmerställning.

Det är utvärderingens slutsats att det inte går att med hjälp av dessa indikatorer säga något om effekterna av Skogsstyrelsens arbete för att nå effektmålet då verksamhetslogiken och effektkedjorna för olika delar av myndighetens verksamhet inte har varit definierade. Därmed har inte heller olika antaganden inbyggda i logiken för effektkedjorna varit kända. Utan den kunskapen går det inte att avgöra om det är bra och rätt indikatorer. Det kan även vara så att tidshorizonten (årligen, treårsmedeltal respektive femårsmedeltal) för att se en förändring är för kort.

En återkommande svårighet för Skogsstyrelsens uppföljning av verksamhetens effekter är att det inte går att säga vad utfallet hade varit utan myndighetens aktiviteter för det finns oftast inte ett start-/utgångsläge att jämföra med.

Utvärderingens analys och slutsats är att ska det gå att säga något om effekter som Skogsstyrelsens verksamhet har haft på effektmålet *Mer varierat skogsbruk* och kommer att ha på effektmålet *Mer varierade skogar* behöver myndigheten fortsätta utveckla och följa upp arbetet med verksamhetslogik och definierade effektkedjor. Särskilt fokus behöver läggas på tydliggörandet av de antaganden som görs i effektkedjorna samt, med tanke på de vanligen korta tidshorisonterna

⁵⁷ RASE är samlingsnamnet för trädslagen rönn, asp, sälg och ek

för uppföljning (tre till fem år), inrikta sig på att mäta de effekter som ges av myndighetens årliga prestationer, det vill säga använda prestations- och resultatindikatorer. Utvärderingens bedömning är att indikatorerna ”andel blandskog, lövskog och ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formellt skydd” är för långsiktiga. Med Skogsstyrelsens vanliga tidshorisont om fem år för uppföljning och utvärdering fungerar de inte för att utvärdera hur Skogsstyrelsens verksamhet har bidragit till effektmålet *Mer varierat skogsbruk*.

Utvärderingens slutsats är också att ansvaret för effekter av Skogsstyrelsens verksamhet inte enbart är myndighetens i och med att styrsignaler även kan komma från regeringen rörande vad som ska åstadkommas och hur det ska göras.

8 Diskussion & slutsatser

I kapitel 3–7 har Skogsstyrelsens målstyrning, arbete med ekonomiska stöd och hyggesfritt, samt rådgivningens bidrag till effektmålet Mer varierat skogsbruk utvärderats och analyserats. Även indikatorer som verktyg för effektmätning har utvärderats och analyserats. Flera resultat i de olika kapitlens analyser har här sammanförts under gemensamma slutsatser då det finns många likheter och beröringspunkter mellan slutsatserna i respektive kapitel. Syftet med det här kapitlet är att beskriva och exemplifiera sådana genomgående och gemensamma slutsatser.

8.1 Skogsstyrelsens bidrag till att nå det långsiktiga målet varierat skogsbruk – resultatet av en enhetlig strategi?

Aktiviteter som kopplar till det långsiktiga målet för ett varierat skogsbruk har framför allt varit en del av Skogsstyrelsens rådgivningsverksamhet. Inom rådgivningsverksamheten har arbetet inom projektet *Hyggesfritt* varit drivande och till stor del fått definiera Skogsstyrelsens arbete inom effektmålet.

Sedan regeringens uppdrag till Skogsstyrelsen 2005 har arbetet med hyggesfritt successivt utvecklats från att initialt handla om att samla kunskapsunderlag och intern kompetensutveckling till att i senare faser av projektet fokusera på att sprida information genom olika former av rådgivning, kampanjer och utbildningar. Allt eftersom intresset ökat externt har det även öppnat för mer gemensamma satsningar med externa aktörer i skogsbruket. På senare år har arbetet delvis tagits över och drivs av sektorn själv.

Det är svårt att fastställa om det har varit en enhetlig strategi eller om anpassningar gjorts i stunden utifrån det man inom olika delar av organisationen har uppfattat som nya behov och möjligheter. Med utgångspunkt från de uppföljningar av effektmålet som genomförts tyder mycket på det senare. I kapitel tre beskrivs hur Skogsstyrelsens struktur för styrning mot det långsiktiga målet har ändrat karaktär och successivt utvecklats. Kopplingen mellan vad som följdes upp och dess bidrag till det långsiktiga målet var inledningsvis svag och blev också ifrågasatt. De enhetliga strukturerna för styrning blev inte långvariga och ersattes successivt av ökad lokal styrning och större frihet för regionerna att själva prioritera. Det här kan peka på att hindren för att få till en förändring underskattades av myndigheten. Det saknades också en analys av orsakssamband och av vilka åtgärder som ger mest effekt. Det innebar i stället att myndighetens personal lärde sig allt eftersom och anpassade styrmodellen därefter.

8.2 Att bruka skogen hyggesfritt innebär en normförflyttning

Redan vid 1900-talets början var trakthyggen vanliga i de norrländska skogarna. Riktig fart tog det under 1950-talet och har sedan dess varit det dominerade sättet att bruka skog i Sverige. Det här har också satt sin prägel på forskning, teknikutveckling, värdekedjor och den rådgivning som ges till skogsägare. Det finns inga hinder i tillämplig lagstiftning för att bruka skogen på annat sätt istället för trakthyggesbruk. En övergång till mer varierade bruksformer innebär dock en normförflyttning i Sverige, som är större än i många andra EU-länder där

trakthyggesbruk inte varit lika dominerade. Svenska skogsägare som väljer bort trakthyggesbruk, och som har andra mål än att maximera virkesproduktion, kan möta starka reaktioner och inte få det stöd de behöver för att kunna ta väl grundade beslut om alternativa bruksformer.

Det här är också en av förklaringarna till att Skogsstyrelsens arbete med att tillgängliggöra kunskap om hyggesfritt och öka dess omfattning tar lång tid. Ny kompetens behöver byggas upp såväl internt som externt. Skogsägare som är normbrytande och vill göra på ett annat sätt än tidigare generationer eller ägare möts inte sällan av motstånd och har svårt att bli lyssnade på.

Det finns dock tecken på att förändringar är på väg inom sektorn. Skogsägarföreningar känner trycket underifrån och har börjat sprida information om alternativa skötselmetoder. Skogsägarföreningen Södra har till exempel idag hyggesfri avverkning som ett särskilt tjänsteutbud till intresserade skogsägare. Att statliga myndigheter och organisationer går före och planerar en kraftig ökning av hyggesfritt brukande på sina fastigheter bidrar också till en normförflyttning. Framtagandet av en definition för hyggesfritt spelade i det här sammanhanget en nyckelroll.

8.2.1 Effektiv kunskapsöverföring och rådgivning

Skogsstyrelsens rådgivning fungerar som ett informativt styrmedel med syftet att öka kunskap samt påverka attityder, sociala normer och beteenden. Genom rådgivning kan man därmed bidra till en normförändring – exempelvis att hyggesfria metoder upplevs som mer självklara och mindre kontroversiella i förhållande till tidigare uppfattningar.

För att åstadkomma en sådan förflyttning krävs en ökad medvetenhet om orsakssamband mellan förväntade rådgivningseffekter, som ökad kunskap, ändrade attityder och beteenden samt genomförda åtgärder, och de effekter de får i skogen på kort och längre sikt. Även här bör den möjliga förstärkningseffekten vad gäller de olika styrmedlens funktion och förväntade effekter förtydligas, baserat på bakomliggande antaganden om orsakssamband för lärande och attityd- samt normförflyttningar.

Vid genomgång av de aktiviteter som genomförts under åren 2019–2023, hur de har beskrivits i verksamhetsplaner och andra styrdokument samt hur de har följts upp och analyserats, lyfts den skogliga rådgivningens betydelse som informativt styrmedel vid ett flertal tillfällen. Till exempel redovisas en genomgående slutsats från Skogsstyrelsens tre utvärderingar avseende strategiska effekter i ÅR 2021⁵⁸, som är rimligt att anta gäller även för arbetet med hyggesfritt. Enligt utvärderingarna ger kunskapshöjande och informativa åtgärder en bättre effekt än regleringar i de studerade fallen⁵⁹, men bäst effekt hade en kombination av

⁵⁸ Skogsstyrelsen (2022) Skogsstyrelsens [Årsredovisning 2021](#), sid 42.

⁵⁹ Skogsstyrelsen (2021). Strategisk effektutvärdering 2020-21 – Sammanfattande rapport, Dnr 2021/4058. De tre effektutvärderingarna rörde: 1) nationella samverkansprojektet Mera Tall, 2) beslut om bekämpningsområden för granbarkborreskador, samt 3) erfarenheter från åtgärder för att begränsa granbarkborreskador.

kunskapshöjande och informativa åtgärder, som till exempel rådgivning, tillsammans med andra styrmedel, vilka då förstärks och ökar den totala måluppfyllelsen. Ansatsen som användes i hyggesfrittprojektet, där man fokuserade på en effekt och valde en styrmedelsmix för att få så mycket effekt som möjligt, skulle också kunna appliceras på andra områden, till exempel ökad löv- och blandskogsskötsel.

Det är dock mer otydligt vilken roll olika typer av styrmedel antas ha i relation till varandra i den totala styrmedelsmix som används inom ett effektområde, eller hur de samspelar för att tillsammans nå förväntade effekter inom prioriterade effektmålsområden. Det vore därför önskvärt med en tydligare beskrivning av och samordning mellan olika styrmedel, inklusive ett förtydligande av respektive styrmedelsfunktion, vilka antaganden den bygger på samt förväntade effekter i den totala styrmedelsmixen. Det här borde också kunna lägga grunden för ett effektivare samarbete mellan Skogsstyrelsens olika kärnprocesser.

Individuell rådgivning i fält är effektivt men också kostsamt. Det går att argumentera för att det är motiverat med en dyrare rådgivningsinsats när det gäller hyggesfritt brukande eftersom volymen är så låg i förhållande till mer konventionellt brukande. Det innebär att varje åtgärd som utförs är relativt större än en åtgärd utförd inom konventionellt skogsbruk. Några få åtgärder får stor effekt på landskapsnivå, dels genom att det ger objekt att bygga kunskap på (vad som fungerar), dels en möjlighet att följa upp hur de utvecklas.

Rådgivningsprocessen kan med fördel bygga vidare på de erfarenheter myndigheten erhållit från hyggesfrittprojektet och använda dessa i andra rådgivningssituationer. Till exempel är nyttan stor med demonstrationsområden som samlingspunkter för skogsägare och andra aktörer. Utöver detta kan olika intresseväckande och kunskapsbyggande aktiviteter såsom digitala träffar, temadagar, temaveckor och exkursioner spela en viktig roll. Sådana inslag kan utgöra delar av en kedja av aktiviteter som fungerar som en röd tråd och leder till faktisk förflyttning.

En särskild fördel med rådgivning via digitala kanaler är att den kan nå fler skogsägare, oberoende av var de bor, och även bredare målgrupper, till exempel yngre eller nya skogsägare samt kvinnor som äger skog. Digitala kanaler underlättar även flexibilitet vad gäller tid och plats. Digital rådgivning kan också vara kostnadseffektiv både för myndigheten och för deltagarna, och möjliggöra uppföljning och dokumentation på ett strukturerat sätt.

Aktivitetserna behöver kombineras med fortsatt internt stöd till distrikten för att göra det lättare för Skogsstyrelsens konsulenter att möta och föra dialog med skogsägare och yrkesverksamma. Det är dock svårt för rådgivningsprocessen att kraftsamla kring en ämnesfråga utan öronmärkta resurser för detta.

8.2.2 Utvärderingens analys/bedömning och slutsatser utifrån uppföljning av ekonomiska stöd

Frågan är om det är effektivt och rätt användande av resurser att ha stöd som Skogens mångfald och Nokås, som på olika sätt kan konkurrera med varandra till innehåll och målgrupp. Stödets bidrag till effektmålet *Mer varierat skogsbruk* skulle sannolikt ha varit större och effekten sammantaget större om stöden inte konkurrerat utan kompletterat varandra och troligen hade det även lett till att båda stöden nyttjades bättre, vilket är en lärdom för myndigheten att ta med framgent vid utformningen av stöd.

Riktade informations- och kommunikationsinsatser till målgrupperna för de olika stöden har visat sig ha effekt och vara viktiga för att hålla efterfrågan på stöden uppe. Det finns alltså en tydlig koppling mellan typ och mängd marknadsföring av stöden, hur många stödansökningar som kommit in och hur mycket stöd som har betalats ut. Det visar att effekten av stöden på effektmålet blir större med riktade resurser för marknadsföring. Det är därför viktigt att den så kallade stödrådgivningen lyfts fram och får en tydligare hemvist för att inte som nu ”hamna mellan stolarna” i ett otydligt ägarskap mellan rådgivnings- och stödprocesserna.

Överrepresentationen av manliga skogsägare som söker Skogsstyrelsens ekonomiska stöd är problematisk och det är därför angeläget att myndigheten ser över och utvecklar rådgivnings- och informationsmaterial utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Det kan även finnas skäl att följa upp hur myndigheten träffar andra målgrupper. Dock görs idag ingen regelbunden uppföljning av dessa målgrupper.

8.3 Slutsatser om effektiv verksamhetsstyrning

Utvärderingen har utgått från att definitionerna för effektmålen *Mer varierat skogsbruk* respektive *Mer varierade skogar* har varit och är tydliga och kända. För att kunna utvärdera hur olika delar av myndighetens verksamhet bidrar till effektmålet måste det vara tydligt vad Skogsstyrelsen menar med mer varierat brukande och mer varierade skogar; vad som är det centrala och vad myndigheten siktar mot. Enligt formuleringen i Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi ska myndigheten bidra till måluppfyllelse för effektmålet *Mer varierade skogar* genom att arbeta med uppföljning, förbättrad ståndortsanpassning, ökad användning av hyggesfria metoder och blandskogsskötsel samt ekonomiska stöd. Råder det oklarheter om detta blir det svårt att formulera effektkedjor och indikatorer som mäter rätt saker.

8.3.1 Verksamhetsstyrning via projekt

Vilket verktyg som ger mer effekt för att få verksamhet kan variera över tid och vara beroende av aktivitetens karaktär.

Projektformen passar ofta för att utveckla verksamhet eller starta upp ny verksamhet. Det är ett kriterium som stämmer in på hyggesfrittprojektet. Skogsstyrelsen hade att hantera ett arv i form av en negativ klang från första halvan av 1900-talet och den tidens exploaterande skogsbruk som man refererade till som hyggesfritt trots att målsättningen då och nu väsentligt skiljer sig åt.

Kunskap och forskning var eftersatt inom området. Myndigheten hade dessutom bristande praktisk erfarenhet om hyggesfritt skogsbruk och hur skogsägare fungerar i sitt beslutsfattande. Hyggesfrittprojektet har troligtvis lämnat ett viktigt bidrag till den attityd- och kunskapsförändring som skett under det senaste decenniet. Det är väldigt stor skillnad på skogsbrukets syn på hyggesfritt i dag och 2010, vilket är lätt att glömma när man utgår från dagens diskussioner.

Slutsatsen är att det var många faktorer som samverkande till att hindren för en förflyttning var höga. Projektformen har i det här sammanhanget varit nödvändig med den förstärkning i styrning, stöd och avsatta resurser som den erbjuder. Projektformen har gjort det möjligt för Skogsstyrelsen att samla sig internt och att successivt utveckla arbetet från att inledningsvis varit en mindre grupp experter till att inkludera regionansvariga och kontaktpersoner på varje distrikt. Genom ett tätare samarbete med distrikten fick utvecklingarna inom projektet en direkt återkoppling om problem i fält. Projektformen har samtidigt gjort det möjligt att parallellt ha ett externt arbete med forskningen och sektorn för att bygga kunskap och få stöd i Skogsstyrelsens agerande. Det omfattande utvecklingsarbetet som behövts under många år hade varit svårt att hantera i den löpande verksamheten eller i myndighetens kärnprocesser.

Regeringens styrning av arbetet med hyggesfritt har varierat under åren. Fram till 2022 var styrningen av medel och vad Skogsstyrelsen levererade tydligare än det varit därefter. Idag har myndigheten inget särskilt regeringsuppdrag för hyggesfritt. Det här har också påverkat i vilken grad Skogsstyrelsens ledning har varit engagerad i de leveranser som efterfrågats. Projektformen har i det här sammanhanget säkrat en kontinuitet i arbetet trots varierande förutsättningar i finansiering och styrning, vilket som en konsekvens påverkat Skogsstyrelsens prioriteringar.

Att använda projektformen och i verksamhetsplanering- och styrning kraftsamla och organisera arbetet för att nå en önskad effekt inom ett ämnesområde kan lämpa sig mycket väl för att få önskvärda effekter och tydliga förflyttningar inom till exempel ökad löv- och blandskogsskötsel. Här kan även äldre framgångsrika kampanjer som drivits i projektform nämnas, till exempel Rikare Skog. Det vanliga har dock varit att myndigheten har utgått från styrmedlet (läs rådgivning) och sedan fyllt det med innehåll, det vill säga haft ett ämnesfokus och inte fokus på önskad effekt. Förhoppningsvis kommer det pågående arbetet med verksamhetslogik och effektplaner inom kärnprocesserna leda till att Skogsstyrelsen arbetar effektorienterat och i allt mindre grad ämnesstyrkt framöver.

Projektformen ska dock inte ses som ett generellt verktyg för att prioritera resurser och ge synlighet åt en viss verksamhet. Det är därför viktigt att vara tydlig med varför man väljer projektformen som verktyg.

8.3.2 Verksamhetsstyrning via fokusområden eller effektmål

Fokusområden är åtminstone i teorin ett bra sätt att prioritera eftersom det erbjuder större frihet att styra resurser på lägre nivå utifrån lokala förutsättningar. I praktiken blev styrningen dock ganska trubbig. När det gällde hyggesfritt angavs mål initialt som antal deltagartimmar. Det framkom viss kritik att det var ett för begränsat mått, främst med tanke på att vissa resurskrävande aktiviteter, som

förväntades genomföras på regionerna, inte genererade så många deltagartimmar. Successivt blev styrningen mindre enhetlig och öppnande för regionerna att mer flexibelt styra sin verksamhet utifrån lokala förutsättningar. En utveckling som också underlättades av övergången från fokusområden till långsiktiga effektmål.

Fokusområdet var dock ett viktigt verktyg för att synliggöra arbetet med hyggesfritt internt inom Skogsstyrelsen. Det gjorde det möjligt för verksamheten att bli känd för en större krets och att den fick större tyngd i ledningens verksamhetsprioritering. Det bör också ha ökat organisationens mottagarkapacitet när verksamheten så småningom skulle bedrivas i kärnprocesserna på distrikten.

En slutsats från ovanstående är att oavsett om man använder fokusområden eller effektmål är det viktigt att målen är förankrade i verksamhetslogiken och kopplat till en effektkedja (se kapitel 6 och 7).

8.3.3 Verksamhetsstyrning via effekt- eller ämnesstyrning

Utvärderingens samlade bedömning är att ämnesstyrning av myndighetens verksamhet är ett inoptimalt arbetssätt om målet är att verksamheten ska bidra till effektmålet. Det är betydligt effektivare att utgå från effektmålet och att arbeta med verksamhetslogik och effektkedjor för hur kärnprocesserna med sina resurser och aktiviteter kan bidra till effektmålet. I det arbetet kan det vara värt för Skogsstyrelsen att inrikta sig på att mäta de effekter som ges av myndighetens årliga prestationer, det vill säga använda prestations- och resultatindikatorer för att kunna mäta och utvärdera verksamheten för de kortare tidsperioder som vanligen används vid uppföljning (tre till fem år).

Verksamhetsstyrning som utgår från effektmål ökar vikten och behovet av bra indikatorer. Därför behöver arbetet med verksamhetslogik och effektkedjor inbegripa att definiera och använda indikatorer för att kunna följa och utvärdera om arbetet bär mot effektmålet eller inte.

Om antagandet är att arealer som brukas med olika skogsbruksmetoder ger ett mått på hur varierat skogsbruket är, så fungerar måttet areal hyggesfritt som en indikator för om skogsbruket blir mer varierat eller inte. Måtten areal som föryngras med fröträd respektive areal timmerställning skulle också kunna fungera som indikatorer på variation i brukandet av skogen.

Utvärderingens bedömning är att indikatorerna ”andel blandskog, lövskog och ädellövskog på produktiv skogsmark utanför formellt skydd” är för långsiktiga. Med Skogsstyrelsens vanliga tidshorisont om fem år för uppföljning och utvärdering fungerar de inte för att utvärdera hur Skogsstyrelsens verksamhet har bidragit till effektmålet *Mer varierat skogsbruk*.

Det påbörjade arbetet med att kärnprocessernas verksamhetsplanering utgår från Skogsstyrelsens effektmål behöver fortsätta och utvecklas, inte minst verksamhetslogiken och tydliggörandet av antaganden som görs i effektkedjorna. Det är därför viktigt att det även fortsatt finns resurser för detta. För att det ska bli riktigt bra behöver resurser finnas för processförvaltare och effektmålsansvariga att samverka mellan processerna samt för uppföljning.

Om det råder stora frihetsgrader för de olika delarna i myndigheten att själva styra planering och prioritering av sin verksamhet blir det svårt att följa upp, analysera och utvärdera resultat och effekter oavsett om verksamheten är effekt- eller ämnesstyrd. I ett sådant läge behövs system för att kunna följa de olika effektkedjorna samt att mäta effekter. Det pågår en utveckling av Hypergen för att kunna göra just detta.

8.3.4 Nyckelfaktorer för att säkra en bra överföring av hyggesfritt till förvaltning

2025 avslutades *Hyggesfrittprojektet* och övergick till förvaltning i linjeorganisationen. Förvaltningen av ämnesområdet hyggesfritt kommer ledas av kunskapsprocessen i nära samverkan med rådgivningsprocessen, som har ansvar för rådgivningsarbete kopplat till hyggesfritt.

Den tidigare projektgruppen för Hyggesfrittprojektet finns kvar som en utvecklingsgrupp och kommer bistå med stöd till utvecklingsarbetet och koordinering mellan processerna. Det här inkluderar också kontaktpersoner på sex distrikt, som får ett nationellt uppdrag att bistå utvecklingsarbetet. Även styrgruppen finns kvar i förvaltningen i form av en rådgivande grupp. Förvaltningen kommer också samverka med UV som deltar med avgiftsfinansierat rådgivningsarbete.

Avsatta medel för förvaltningen ligger i stort sett på samma nivå som under projektets genomförande. Regionernas medverkan i det nationella arbetet finansieras av regionerna själva. Ledningen har varit tydlig med att övergången till förvaltning inte innebär någon ambitionsminskning

Som beskrivits ovan är det tveksamt om linjeorganisationen bestående av kärnprocesserna och regionerna hade haft egen kraft att samlas sig kring en ämnesfråga utan stödet från projektet. Nyckelfaktorer har varit en kontinuitet i stödet från ledningen, den kompetens som byggts upp i projektet samt avsatta medel för arbetet.

I och med att verksamheten går över till förvaltning är det viktigt att både utvecklings- och rådgivningsarbetet är säkrat framöver. När det gäller rådgivningsarbete har Skogsstyrelsen beslutat⁶⁰ om hur gränsdragningen mellan anslagsfinansierad och avgiftsfinansierad rådgivning ska se ut framöver, vilket kommer att påverka hur rådgivningsarbetet om hyggesfritt kan bedrivas. Det blir viktigt att följa upp hur det kommer påverka effekten av rådgivningsaktiviteter. Erfarenheter från projektet har visat att individuell rådgivning i hyggesfritt skogsbruk kan vara motiverat även om det är kostsamt (se kapitel 5). Det kan också bli en utmaning för regionerna att prioritera nationellt utvecklingsarbete om de i framtiden ställs inför besparingar eller tillkommande arbetsuppgifter.

⁶⁰ Skogsstyrelsen (2024). Beslut - Fastställande av PM Rådgivning och utbildning – riktlinjer för finansiering från anslag respektive avgifter (dnr 2024/3983).

9 Förslag, rekommendationer & prioriteringar

Anvisning enligt utvärderingsmodellen:

I projektmålen 2 – 6 ska analyserna och utvärderingarna om möjligt även beskriva möjliga prioriteringar av effektutvärderingens resultat och förslag på åtgärder, det vill säga vad gör mest nytta om Skogsstyrelsen skulle upphöra med verksamheter (vilka skulle få minst negativa effekter) kopplat till förväntade mindre resurser för myndighetens verksamhet framöver.

9.1 Hur Skogsstyrelsen kan bidra till att nå det långsiktiga målet Mer varierade skogar

Utvärderingens rekommendation är att myndigheten bör arbeta än mer fokuserat med rådgivning via olika kanaler, på olika plattformar och i olika former – hela tiden med utgångspunkt i och kopplat till övriga kärnprocessers aktiviteter enligt rådande effektplan för *Mer varierade skogar*.

9.2 Stöd till normförflyttning

En lyckad normförflyttning är en komplex process som kräver insatser från flera nivåer i samhället. Utvärderingens slutsats är att det är viktigt att synliggöra eventuella konflikter mellan normer och på så sätt få ledning för vilka åtgärder som kan vara effektiva. I det här sammanhanget är det viktigt att Skogsstyrelsen tar vara på erfarenheter från genomförda utvecklingsinsatser för ett mer varierat skogsbruk som till exempel från *hyggesfrittprojektet*. Skogsstyrelsen bör också själv och i samverkan med andra statliga skogsägare visa vägen genom att öka andelen hyggesfritt i sin skogsförvaltning.

9.2.1 Effektivare kunskapsöverföring och rådgivning

Utvärderingens rekommendation är att Skogsstyrelsens kunskapsöverföring och rådgivning behöver:

1. Komplettera en långsiktig systematisk rådgivning, som bygger kunskap, relationer och succesivt bidrar till normförflyttning, med kraftsamlingar och riktade insatser, till exempel temaveckor.
2. Sprida internt och dra nytta av erfarenheter och lärdomar från arbetet med hyggesfritt, till exempel nyttan med demonstrationsområden och exkursioner samt användning av digitala seminarier kombinerat med fältträffar.
3. Utveckla de digitala formaten: webbutbildningar, temaveckor och digitala seminarier, som fungerar som effektiv spridningskanal och gör det möjligt att nå bredare målgrupper, till exempel kvinnor och nya/yngre skogsägare.
4. Förtydliga beskrivning och samordning av de informativa styrmedlens funktioner och förväntade effekter för att stärka både den strategiska styrningen och det operativa genomförandet. Stärk samverkan mellan processerna.
5. Följa upp och löpande utvärdera rådgivningseffekter och normförflyttningar med hjälp av befintlig statistik och forskning samt särskilt riktade utvärderingar där det är motiverat.

9.2.2 Ökad effekt av ekonomiska stöd

För att öka effekten av Skogsstyrelsens ekonomiska stöd är det utvärderingens förslag att Skogsstyrelsen ska:

1. Analysera förekomst av konkurrens mellan befintliga ekonomiska stöd och föreslå åtgärder för att justera detta.
2. Vid utformning av nya ekonomiska stöd noga analysera om det finns någon grad av konkurrens mellan befintliga stöd och förslag på nytt stöd.
3. Analysera möjligheten för befintliga stöd kan komplettera varandra och föreslå åtgärder för detta.
4. Utforma nya stöd så att de kompletterar och samverkar med befintliga stöd.
5. Ser över och utvecklar myndighetens rådgivnings- och informationsmaterial ur ett jämställdhetsperspektiv. Detta är något som gynnar allt rådgivningsarbete och därför gör det än viktigare.
6. För att öka efterfrågan och därmed effekten av olika ekonomiska stöd är det viktigt att myndigheten bedriver ett riktat informations- och kommunikationsinsatser. Här kan ett tydligare "ägarskap" av stödrådgivningen hos berörda processer vara en hjälp.

9.3 Ökad effekt av verksamhetsstyrningen

9.3.1 Verksamhetsstyrning via projekt

Utvärderingens rekommendation är:

1. Att använda projektformen när det finns stora identifierade och tydliga kunskapsluckor att hantera, samt ett behov av normförflyttning både internt och externt.
2. Aktiviteter som anses ingå i myndighetens ordinarie verksamhet ska inte bedrivas i projektform.
3. Kunskapsöverföring från tidigare genomförda projekt behöver förstärkas, tillämpas och följas upp vid formulering och planering av nya projekt. I det arbetet är det också viktigt att se utanför det verksamhetsområde eller process där ett projekt bedrivits.

9.3.2 Verksamhetsstyrning med hjälp av fokusområden

Utvärderingens rekommendation är att Skogsstyrelsen inte ska tillämpa fokusområden för att styra verksamheten. Anledningen är att verktyget i praktiken är trubbigt, att det kan vara begränsande och därmed leda till en inoptimal styrning med dålig anpassning till regionala och lokala förutsättningar.

9.3.3 Verksamhetsstyrning med hjälp av effekt- eller ämnesstyrning

Utvärderingens rekommendation är att Skogsstyrelsen bör:

1. Fortsätta utveckla arbetet med verksamhetslogik och effektplanen för effektmålet.
2. Inrikta sig på att mäta verksamhetens effekter med hjälp av prestations- och resultatindikatorer.
3. Fortsätta använda indikatorn areal hyggesfritt som indikator för *Mer varierade skogar*.

4. Undersöka om måtten areal som föryngras med fröträd respektive areal timmerställning skulle kunna fungera som indikatorer för *Mer varierade skogar*.
5. Skynda på utvecklingen av Hypergen så att det går att följa effektkedjorna för effektmålen samt mäta effekter.
6. Arbeta med riktade resurser som passar in i verksamhetslogiken för effektmålen istället för ämnesstyrning.

9.3.4 Nyckelfaktorer för att säkra en bra överföring av hyggesfritt till förvaltning

Utvärderingens rekommendation är att Skogsstyrelsen bör arbeta med följande för att säkerställa en bra överföring från projekt till förvaltning för hyggesfritt:

1. Resurser för både utvecklings- och rådgivningsarbetet för hyggesfritt behöver säkras.
2. Noggrann uppföljning och analys av effekten av den beslutade gränsdragningen mellan anslagsfinansierad och avgiftsfinansierad rådgivning, vilket kommer att påverka hur rådgivningsarbetet om hyggesfritt kan bedrivas. Det inbegriper även uppföljning av andra rådgivningsaktiviteter kopplat till hyggesfritt som bedrivs inom ramen för myndighetsanslaget.
3. Följa och utvärdera hur myndigheten under kommande år kommer att klara att prioritera det nationella utvecklingsarbetet inom hyggesfritt.

9.4 Prioritering av utvärderingens förslag

Utvärderingens förslag på huvudprioriteringar för myndigheten:

- Satsa resurser på att fortsätta och utveckla arbetet med verksamhetslogik, exempelvis arbetet med att tydliggöra och dokumentera antaganden i effektkedjor och effektplaner för effektmålet. Detta är något som behöver göras för myndighetens samtliga sex effektmål.
- Ge förutsättningar för samverkan mellan kärnprocesserna i planerings-, uppföljnings- och analysarbetet.
- Följa upp och analysera effekten av den beslutade gränsdragningen mellan anslagsfinansierad och avgiftsfinansierad rådgivning.

Utvärderingen finner det svårt att rangordna prioriteringar för de övriga förslagen/rekommendationerna.

10 Litteratur och källförteckning

- Ekonomistyrningsverket (2007). Resultatindikatorer – en idéskrift. ESV rapport 2007:32. Stockholm.
- IVL Svenska miljöinstitutet (2018) – Effektutvärdering av Skogsstyrelsens arbete för att öka arealen skogsmark som brukas med hyggesfria metoder (Nr U6063)
- Lindgren, Lena (2014). Nya utvärderingsmonstret – Om kvalitetsmätning i den offentliga sektorn. Lund. Studentlitteratur.
- Miljömålsrådet (2023) Slutrapport för Ett mer variationsrikt skogsbruk (NV-02027-15)
- Miljömålsrådet (2024) Slutrapport Staten går före som skogsägare – en fristående samverkansåtgärd på uppdrag av Miljömålsrådet (NV02027-159)
- Näringsdepartementet (2021). Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Skogsstyrelsen (N2021/02462)
- Regeringen (2019). Regeringsbeslut N2019/03247/SMF och N2019/00843/SMF. Uppdrag att genomföra åtgärder under 2020-2022 inom ramen för det nationella skogsprogrammet.
- Skogsstyrelsen (2019). Projektdirektiv – Förslag på relevanta indikatorer för skogsprogrammet och skogspolitiken (dnr 2019/3489)
- Skogsstyrelsen (2019). Regeringsuppdrag. Förslag till indikatorer för det nationella skogsprogrammet (dnr 2019/3489)
- Skogsstyrelsen (2020). Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi 2020 – 2024 (dnr 2020/64)
- Skogsstyrelsen (2021). Strategisk effektutvärdering 2020-21 – Sammanfattande rapport (dnr 2021/4058)
- Skogsstyrelsen (2022). Skogsstyrelsens årsredovisning 2021
- Skogsstyrelsen (2023). Rapport 2023–16 Förutsättningar för hyggesfritt skogsbruk och definition av naturnära skogsbruk i Sverige
- Skogsstyrelsen (2023). Skogsstyrelsens verksamhetsstrategi 2024 – 2028 (dnr 2023/1573)
- Skogsstyrelsen (2024). Utvärdering av digitala verktyg i Skogsstyrelsens rådgivningsverksamhet. Uppföljning genomförd av WSP. Skogsstyrelsen Rapport 2024/04
- Skogsstyrelsen (2024). Beslut - Fastställande av PM Rådgivning och utbildning – riktlinjer för finansiering från anslag respektive avgifter (dnr 2024/3983).
- Söderholm & Hammar (2005). Rapport. ”Kostnadseffektiva styrmedel i den svenska klimat- och energipolitiken? Metodologiska frågeställningar och empiriska tillämpningar.

Internetkällor, muntliga källor, författningar, beslutsprotokoll och liknande

Ekonomistyrningsverket. [ESV Forum. Verksamhetslogik](https://forum.esv.se/styrning/resultatstyrning/resultatredovisning/verksamhetslogik/). Tillgänglig: <https://forum.esv.se/styrning/resultatstyrning/resultatredovisning/verksamhetslogik/> [2025-09-16]

Skogsstyrelsen (2025). Älgbetesinventering (Äbin) – [Äbin och foderprognos - Skogsstyrelsen](#) [2025-09-16]

Skogsstyrelsen 2019. Årsredovisning.

Skogsstyrelsen 2020. Årsredovisning.

Skogsstyrelsen 2021. Årsredovisning. Tillgänglig: file:///C:/Users/maho01/Downloads/2021_Skogsstyrelsen_2021005612.pdf [2025-09-16]

Skogsstyrelsen (2022). Årsredovisning. Tillgänglig: <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/var-verksamhet/arsredovisning/arsredovisning-2022.pdf> [2025-09-16]

Skogsstyrelsen (2023). Årsredovisning. Tillgänglig: <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/var-verksamhet/arsredovisning/arsredovisning-2023.pdf> [2025-09-16]

Skogsstyrelsen (2025). Karin Bengtsson - muntlig referens 2025-07-23